alienæ ; nam cum paciſcens per pactum ſibi ſucceſſionem, aut beneficium deberi cognoſceret, ejus vitæ inſidias apponeret, aut pareret, *ex l. cum pater* 77. §. *mando*, *ff. de legat.* 2. quam rationem adducunt Legislatores Eccleſiæ *in c.* 1. *&* 2. *de conceſſ. prabend. cap. in primis*, 2. *q.* 1. *c. non furem*, *c. eum qui* 7. *q.* 1. & Imperatores *in l. de fideicommiſſo* 11. *C. de tranſact. l.* 33. *tit.* 11. *partit.* 5. quas pactiones odioſas, & triſtiſſimi eventus plenas appellat Juſtinianus *in l. fin. C. de pactis*: unde ut hujuſmodi inſidiæ vitarentur, lege Cornelia pœna impoſita fuit illis, qui vivi teſtamentum aperuiſſent, *l.* 2. §. *his qui aperuerint*, *ff. ad legem Cornel. de falſis*, *l. ſi quis* 38. §. *qui vivi*, *ff. de pœnis*; & ea de cauſa quamvis unicum teſtamentum ſit patris, & pupilli; tamen permittitur patri ſeparatim filiis ſubſtitutionem facere, proprio ſigno claudere, & cera conſignare, ne ſubſtitutus ſciat ſe ſubſtitutum pupillo datum eſſe, §. *fin. de Inſtit. vulgar.* vel inſidias apponat, ut contigit *in l. Cicero*, *ff. de pœnis*, & aliis exemplis relatis a P. Greg. *d. c.* 4. Recte igitur in præſenti docetur, pactum de ſuccedendo in beneficio alterius, vires non habere.

5 Exponuntur varia jura. Sed licet pactum ad acquirendam viventis hereditatem non admittatur, tamen ad eam conſervandam initum ſuſtinetur *l. ſi ab eo*, *C. de legitim. tutor. l. fin. C. de emancip. liber.* Unde licet pater emancipando filium contracta fiducia id agat, ut hereditas ad ipſum pertineat, §. *ult. Inſtit. de legat. agnator. ſucceſſ.* tamen admittitur ad ipſam. Similiter ſuſtinetur ſtipulatio, quæ in adrogatione interponitur, ut ſi impuberi hereditas obvenerit, reſtituatur venientibus ab inteſtato, *leg. non alter*, *ff. de adoptione l. cauſa cognita* 40. *ff. de vulgari*. Etiam valet pactum in diſtractione ſervi appoſitum, ut ſi hereditas illi obvenerit, reſtituatur venditori, *leg. ſi quis ſervum*, *ff. de action. empt.* Et ſimiliter quia ceſſat ratio ſupra adducta, valet pactum de hereditate defuncti dividenda; quo modo accipiendi ſunt textus *in l. qui Roma*, §. *fin. ff. de verb. oblig. l.* 1. *C. de pactis*, *l. qui res* 29. *ff. de act. empti*, *l. hac* 14. *ff. ut legatorum*, *l. ſi conſtante*, 24. §. *ſi vir*, *ff. ſoluto matr. l. Paulus*, §. *patroni filius*, *ff. de bonis libertor.* etiamſi nondum delata ſit hereditas; quo modo intelligendi ſunt textus *in l. nam hoc* 11. *ff. de heredit. vel action. vendit.* ubi docetur, hereditatem in ſuſpenſo exiſtentem vendi poſſe; accipiendus eſt enim textus de hereditate ſub conditione relicta, pendente enim conditione vendi poteſt, & pactum circa illam factum cuſtoditur. Et text. *in l.* 2. §. *illud* 2. *ff. eod. tit.* ubi propoſuit Ulpian. heredem a patre inſtitutum, eumdemque filio pupillariter ſubſtitutum, partis jam defuncti hereditatem vendidiſſe; quæritur utrum pupilli hereditas vendita quoque intelligatur? Et reſpondetur, venditam non credi, quia alia hereditas eſt. Proſequitur Conſultus, & ait, quod ſi actum ſit, ut ea etiam hereditas in venditionem veniat, venditam intelligi maxime ſi jam delata eſt: igitur etſi delata non ſit, quia adhuc in rebus humanis non erat, recte in venditionem deducitur. Huic difficultati frequenter reſpondetur, verbum illud *maxime*, Conſulti ſententiam reſtringere, ut *in l. ſi mihi* 34. *ff. de donat. inter*, *leg. ſi ſervus* 27. §. *ſicut maritus* 30. *leg. mulier* 56. *ff. ad leg. Aquil. l. fin. ff. de novation. juncta l. Lucius* 21. *ff. de jurejur. l. uſucapion.* 9. *ff. de uſucapion. juncta l. ſervus* 43. §. *incorporales*, *ff. de acq. rer. domin.* Caldeira *de error. pragm. c.* 1. *n.* 4. *& in d.* §. *filio*, ait illam dictionem *maxime*, taxationem inducere, ut eum caſum tantum complectatur, quo jam delata ſit: notant Cujac. *in d. l. donari* 29. §. *fin.* Faber *in rationali ad text. in dict.* §. *illud*, Bronchorſt. *d. aſſert.* 30. P. Greg. *d. lib.* 41. *ſyntagm. c.* 5. *n.* 6. Raguell. *in d. l. ult.* Tuldenus *ad tit. Cod. de pactis*, *num.* 6. Sed hac omiſſa ſolutione dici poteſt, Ulpian. *in d.* §. *tantum*, affirmare, impuberis hereditatem venditam intelligi, maxime ſi jam delata ſit: hæc conſequentia recte deducitur; igitur etiamſi nondum delata ſit, vendita intelligitur. Supponendum tamen eſt, pupillum deceſſiſſe: quare licet propter conditionem adjectam hereditas delata non ſit, tamen ſpes illa vendi poteſt. Docet Donell. *in d. l. num.* 6. Pacius *centur.* 5. *quæſt.* 11. Etiam de incerta hereditate paciſci valet, ut in ſpecie textus *in l.* 3. §. *de illo*, *ff. pro ſocio*; quem ita accipiant Raguel. Donel. & Gilkenius *in d. l. ult. C. de pactis*, Gothofred. & Faber *in d.* §. *de illo*, Hunnius *d. lib. var. q.* 13. juxta quæ juris principia accipiendi, & exponendi ſunt text. *in l. ſi conſtante* 24. §. *ſi vir l. ſi vero*, 64. *ff. ſolut. matrim. l. ult. ff. de legatis* 3. *leg.* 1. §. *ſi impuberi*, *ff. de collat. bonor. l. hac* 14. *ff. ut legat. nom. l. nam qui* 56. §. *fin. ff. ad l. Falcid. l. littera*, *ff. de jure codicill. l. ep.* 52. *ff. de pactis*, *l.* 4. *C. de inutil. ſtipul. leg.* 1. §. *ſi parens*, *ff. ſi quis a parent*, *l.* 4. *ff. de condit. inſtit. l. donari* 29. §. *donationem*, *ff. de donat. l. licet* 19. *C. hoc tit. l. ſi quis ſervum* 23. *ff. de actionibus empti*, *l.* 34. *C. de tranſact.*

Sed ut unde digreſſi ſumus, regrediamur, alia ratio hujus deciſionis provenit ex ſucceſſione in beneficiis eccleſiaſticis, a ſacris Canonibus inhibita, & improbata, ut probavi *in c.* 2. *de filiis Presbyter.* & Deo volente plura dabimus *in cap.* 1. *de preben.* quare etiam conſentiente beneficii poſſeſſore pactum conventum de ſuccedendo in ejus beneficio improbatur: quia poſſeſſor beneficii non poteſt etiam abſque pacto ex propria voluntate, & diſpoſitione deſignare ſucceſſorem in proprio beneficio, *c. deteſtanda*, *de conceſſione prebenda*, *l.* 6. *c. ſi Petrus*, *c. Apoſtolica*, *& per totam* 8. *q.* 1. 6 Traditur alia ratio deciſionis.

Nec obſtant argumenta ſupra in contrarium adducta; nam licet in aliis negotiis, & rebus ſufficiat ſpes, ut pactum ſuper eis celebrari poſſit; tamen in ſucceſſione, aut hereditate deſideratur, ut actualiter ſit hereditas, ut circa eam pactum conventum ſuſtineatur, *l. cum hereditas* 14. *ff. de hered. vel act. vendit.* Ratio eſt, quia cum dicimus, ſpem eſſe in conſideratione, ut vendi, donari, hypothecæ nomine obligari, paciſcive de ea poſſit; intelligendum eſt de ſpe licita, & approbata, non vero de ſpe bonis moribus contraria: igitur cum ſpes alienæ hereditatis ſit illicita, & improbata, propter votum captandæ mortis alienæ, *leg. donari* 29. §. *fin. ff. de donat. d. leg.* 2. §. *interdum*, *leg.* 1. §. 1. *ff. ubi pupillus*; merito non venit in conſideratione, ut de ea paciſci valeat. Nec ſecundum argumentum adverſatur; ejus enim principium procedit, quando pactum non continet aliquid contra bonos mores, ut pactum, de quo in hoc textu: quia tale pactum non ſuſtinetur. Nec tandem obſtat tertium argumentum deductum ex Eccleſiæ uſu cum Donatiſtis, & Arrianis; nam ut dixi *in cap. quoniam*, *de offic. Ordinarii*, ſpecialiter ut Donatiſtæ, & Arriani allicerentur ad abjurandas hæreſes, ſtatutum fuit, licet contra juris regulas, ut uno, eodemque tempore duo Prælati eſſent in eadem Eccleſia; & alter alteri decedenti ſuccederet, ut ſic lapſi converſi Eccleſia ſua non privarentur, & Catholici inſtituti abſque Eccleſia non manerent: docent Mendoza *ubi ſupra*, *pag.* 12. 7 Diſſolvuntur argumenta contraria.

C A P U T VI.

Idem a *Cant. Archiepiſcopo*.

CUm clerici veſtræ juriſdictionis, ſicut accepimus, decedentibus Eccleſiarum *b* perſonis paciſcantur pro ipſis Eccleſiis *c* majores ſolitis ſolvere penſiones, ut facilius eaſdem Eccleſias poſſint adipiſci; Nos quidem ad tam deteſtabile vitium extirpandum, attentam volumus curam, & ſolicitudinem adhibere. Inde eſt, quod f. v. per A. ſ. præ m. quat. clericis veſtris, ne id attentare præſumant, publice ſub diſtricta pœna prohibeatis; & ſiquidem contra prohibitionem veſtram venire præſumpſerint, ap. ceſſ. eos Eccleſiis taliter adeptis quam citius ſpolietis, & alias pro tantæ præſumptionis exceſſu ſeveritate Eccleſiaſtica puniatis. Ad *d* hæc, quia ſunt clerici quidam, qui cum religioſis viris colluſione facta citra auctoritatem dicti Epiſcopi Eccleſias, quas tenent, eis conſtituunt cenſuales, ut poſt deceſſum eorum Eccleſiæ per repræſentationem eorumdem religioſorum virorum ad filios, vel nepotes clericorum ipſorum poſſint transferri; præſentium auctoritate vobis præcipimus, ut ſi qui clericorum veſtrorum inventi fuerint facere talia, eos a præſcriptis Eccleſiis ſubl. ap. rem. non differatis auctoritate Apoſtolica removere, ne de ſua fraude, vel dolo fructum videantur reportare.

N O T Æ.

1 a CAntuar.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 6. & poſt Conc. Lateran. *pag.* 28. *cap.* 8. *& in c. cum clerici* 11. *de cenſib.* ubi eſt alia pars hujus deciſionis; ex quibus ita hunc textum reſtituo. De Eccleſia Cantuar. egi *in c.* 2. *de reſcriptis*.

2 b *De Perſonis*.) Plerumque liberi homines dicuntur perſonæ, ad diſtinctionem ſervorum. Caſſiodor. *lib.* 6. *ep.* 8. *Quid enim prius facerent inter jura publica, qui perſonam legibus non habebant*. In ſacris Canonibus accipitur perſona pro Clerico majori, qui primam ſedem in Eccleſia parochiali habet, *c. quantum*, 1. *qu.* 3. Joannes Sariſbarienſis *epiſt.* 11. *Aſſerens Eccleſiam eſſe*, *& ſe perſonam ejus*: notarunt Boſquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 24. *&* 54. Gaſpar Barthius *l.* 17. *adverſus c.* 315 De perſonis, & perſonatibus Eccleſiæ Cathedralis aliqua adduxi *in c. ad aures* 8. *de reſcript.*

c *Majores*.) Secus ſi congruentes; eas enim non ſolventes poſſent propriis Eccleſiis privari. Hanc partem exponemus *in c. fin. hoc tit.* 3

d *Ad hæc*.) Hæc verba reperiuntur *in c. ad hæc* 11. *de cenſib.* ubi ejus commentarium dabimus. 4

C A P U T VII.

Innocent. III. *In Concilio a Generali*.

PLerique, ſicut accepimus, *b* regulares, & *c* ſæculares clerici, cum vel domos locant, vel feuda concedunt, in præjudicium parochialium Eccleſiarum pactum adjiciunt, ut conductores, & feudatarii decimas eis ſolvant, & apud eoſdem eligant ſepulturam. Cum autem id de avaritiæ radice procedat, pactum hujuſmodi penitus reprobamus, ſtatuentes, ut quidquid fuerit occaſione hujus pacti perceptum, Eccleſiæ parochiali reddatur.

N O T Æ.

1 a GEnerali.) Ita etiam habetur in quarta collectione, *ſub tit. hoc*, *cap.* 1. & in Concilio Lateran. generali celebrato ſub Innocentio III. *c.* 56. de quo Concilio egi *in c. cum in cunctis* 7. *de elect.*

2 b *Regulares*.) Canonici videlicet Eccleſiarum regularium, de quibus paſſim nos in hoc opere.

3 c *Sæculares*.) Canonici videlicet Eccleſiarum Cathedralium, qui ad differentiam regularium ſæculares dicuntur.

COMMENTARIUM.

4 Concluſio deducitur, & probatur. EX hoc Concilii generalis decreto communiter deducitur, *Eccleſiam domum locando, aut rem in feudum concedendo, non poſſe pactum adjicere, ut feudatarii in ea ſepeliantur, & decimas illi perſolvant*. Probant hanc aſſertionem textus *in c.* 1. *de ſepult. l.* 6. *Clementin. cupientes*, §. *ſane*, *de pœnis*. Illuſtrant plures relati a Barboſ. *in d. c.* 1. *de ſepultur.* Cenedus in collectaneis *ad* 6. *collect. c.* 10.

5 Ratio dubitandi. Sed adverſus hanc aſſertionem duplici argumento inſurgi poteſt. Primum ita efformatur: Illud poteſt fieri pacto, quod poteſt fieri conſuetudine, ut docent Everardus *in locis legalib. loco* 89. Barboſ. *eod. tr. loco* 81. Sed conſuetudine introduci valet, ut decimæ uni Eccleſiæ debitæ alteri ſolvantur, *c. ad Apoſtolicam*, *c. cum ſunt*, *de decimis*. Covar. *l.* 1. *variar. c.* 17. *n.* 8. Guttier. *lib.* 2. *canonic. c.* 21. & præſcriptione, *c. cum contingat*, *c. dudum*, *de decimis*, *c. de quarta*, *cap. ad aures*, *de preſcript. c.* 1. *eod. tit. l.* 6. *cap. ſtatutum*, §. *finali*, *eod. tit. & lib.* Moneta *de decimis*, *c.* 5. *n.* 103. Rebuff. *eod. tr. q.* 13. *n.* 106. Caniſius *de decim. cap.* 2. *per tot.* Barboſ. *de offic. Parochi*, *c.*... igitur & pacto fieri poterit, ut inquilini, & feudatarii Eccleſiæ alii, quam Parochiali Eccleſiæ decimas perſolvant. Secundum ita etiam proponitur: Nemo tenetur in propria Parochia ſepeliri, ſed poteſt extra eam in quacumque maluerit ſibi eligere ſepulturam, *c.* 1. *c. fraternitatibus* 3. *c. de uxore*, *in prin. de ſepult. c. cum quis*, *c. his qui*, *c. ult. eod. tit. l.* 6. *c. nimis*, §. 1. *de exceſſib. Prælat.* igitur Eccleſiæ inquilini, ſeu ejus feudatarii poſſunt per pactum eligere ſepulturam in ipſa Eccleſia, abſque eo quod Eccleſia Parochialis poſſit infringere ſimilem electionem; cum nemo debeat ſepeliri in propria Parochia, cum deceſſit electa ſepultura.

6 Decimæ ubi ſolvendæ. His argumentis minime obſtantibus, vera eſt Concilii noſtri generalis deciſio, pro cujus vera interpretatione primo ſciendum eſt, jure communi inſpecto, poſt diviſionem parochiarum decimas deberi, & præſtandas eſſe parochis propriis, a quibus ipſi fideles ſacramenta recipiunt, *c. decimas*, *cap. ſi quis laicus*, 16. *q.* 1. *c. tua nobis*, *c. quamvis*, *c. cum in tua*, *c. ad Apoſtolica*, *de decimis*. Suar. *to.* 1. *de relig. tr. de decimis*, *c.* 21. Hunnius *in encyclop. de decimis cap.* 4. Barboſ. *de jure eccleſiaſt. de decimis cap.* 28. Ratio eſt; nam decimæ præſtantur ad alimoniam, & ſuſtentationem eorum; qui ſeminant ſpiritualia, *c. clericos* 1. *q.* 2. *c. tua nobis*, *de decimis*, *c. cum ſecundum*, *de preb.* ſed Parochi ſpiritualia miniſtrant: igitur illis decimæ ſolvendæ ſunt. Inde vulgo docetur, Parochum habere fundatam ſuam intentionem reſpectu omnium decimarum intra ſuæ Parochiæ limites exiſtentium, *c. cum tua*, *c. cum contingat*, *de decimis*: ex quo provenit, ut Parochus ſemper manutenendus ſit in perceptione decimarum ex prædiis propriæ Parochiæ, abſque eo quod Parochus probare teneatur jus decimarum ad ipſum ſpectare. Et ut clarius procedatur, diſcrimen conſtituendum eſt inter decimas prædiales, & perſonales: prædiales enim debentur Parochiæ, ubi prædia ſunt, *d. c. tua*, *c. quoniam*, *de decimis*, *cap. fin. de Parochiis*: per ipſam enim diviſionem Parochiarum a Dionyſio factam, diviſi etiam fuerunt limites earum: unde juxta terminos cujuſque decimæ ſolvendæ ſunt, itaut prædia unius non confundantur cum prædiis alterius, *c.* 1. 13. *qu.* 1. *c. Eccleſiæ*, *c. ſi quis laicus*, *cap. quicumque*, 16. *q.* 1. Accedit, nam decimæ ſunt onera realia, ut probat Valenzuela *tom.* 1. *conſil.* 33. ſed onera realia debentur, ubi prædia ſunt, *leg. impoſitiones*, *C. de publican. & vectigal.* igitur decimæ debentur illi Parochiæ ubi ſunt. Circa decimas vero perſonales certum eſt, deberi in propria Parochia, ubi quis ſacramenta recipit, & Miſſarum ſolemnia audit, *c. ad Apoſtolica*, *de decimis*, *c. ſignificavit*, *de Parochiis*. Fagundez *in quinque præcepta*, *lib.* 1. *c.* 1. Moneta *de decimis*, *c.* 7. *n.* 21. Ratio eſt, quia ſicut proprius Parochus in propria perſona ſacramenta adminiſtrat, ita æquum eſt, ut illi, quibus adminiſtrat, ipſi decimas perſolvant ex quæſtu, & acquiſitis proprio artificio; & ſi eveniat habere aliquem ob duplex domicilium duas Parochias, ſi unum ſit alterius acceſſorium, principali decimæ debentur: ſi vero æqualiter in eis habitet, inter utrumque Parochum decimæ dividantur. Rebuffus *de decim. quæſt.* 6. Fagund. *ubi ſup. c.* 3. *nu.* 5. Idem dicendum eſt in decimis mixtis, quæ ex fœtibus animalium præſtantur: ſi enim diverſis anni temporibus in diverſis partibus paſcantur, etiam decimæ dividendæ ſunt: docent Barboſ. *ubi ſupr.* Cancerius *lib.* 1. *variar. reſol.* 13. Tondutus *reſol. canonicar. reſol.* 68. Baſilius *de matr. l.* 5. *c.* 13. §. 3. *num.* 23.

Secundo ſciendum eſt, fideles jam a temporibus Concilii Bracharenſis, & Vaſenſis, de quibus *in c. præcipiendum*, *c. nullus* 13. *q.* 2. poſſe eligere ſepulturam in Eccleſia, quam maluerint, neglecta majorum ſepultura, aut Eccleſia Parochiali, *c.* 1. *c.* 3. *de ſepult.* relicta quarta funerali propriæ Eccleſiæ Parochiali, *c.* 1. *de ſepult.* ubi late dicemus. Si vero fideles non electa ſepultura, ab inteſtato quoad partem hanc decedant, in ſepulchro majorum ſunt tumulandi, *d. c.* 1. §. 1. *de exceſſib. Prælator. c. cum quis*, *c. his qui*, *c. ult. hoc tit. lib.* 6. Plura Creſpetius *verb. Sepultura*, Julius Lavorus *variar. lucubrat. tit.* 1. *c.* 14. Barboſ. *de offic. Paroch. c.* 26. niſi monachus ſit qui deceſſit; ille enim, ſive eligat ſepulturam, ſive non, ſepeliendus eſt in proprio monaſterio, *c. fin. de ſepult.* docent Chopinus *lib.* 2. *monaſtic. tit.* 3. Tamburinus *de jure Abbatum*, *diſp.* 34. *qu.* 1. Diana 5. *p. tr.* 3. *reſol.* 110. Peregrini etiam, & abſentes, ſi decedant non electa ſepultura, in Eccleſia Cathedrali debent ſepeliri, *cap. officium*, *de offic. Archipresbyt.* Sed jam in praxi obtinuit, ut peregrini, & ſcholaſtici decedentes ſepeliantur in Eccleſia, in qua deceſſerunt, etiamſi Parochus illis non adminiſtraſſet ſacramenta. Barboſa *l.* 2. *juris Eccleſiæ*, *c.* 10. *n.* 31. 7 Quilibet poteſt ſibi eligere ſepulturam.

Ex quibus liquido apparet ratio præſentis deciſionis: nam cum decimæ ex juris diſpoſitione debeantur illi Eccleſiæ, ubi aut fundus eſt, aut Parochianus ſacramenta recipit; ſimiliterque electio ſepulturæ libera ſit, & quilibet poſſit eam eligere in Eccleſia, quam maluerit, ſoluta quarta funerali propriæ Eccleſiæ; & pactum, ſeu quælibet conventio contra jus, aut utilitatem tertii non admittatur, *l. juris* 7. §. *ſi paciſcar*, & §. *generaliter*, *l. ſi unus* 27. §. *pacta* 4. *l. inter* 42. *ff. de pactis*, ubi Cujac. & Duaren. Vinius *de pactis cap.* 18. ideo pactum, per quod inquilini, & feudatarii tenentur ſepeliri, & decimas perſolvere illi Eccleſiæ, a qua ſacramenta acceperunt, improbatur; cum per illud jus publicum, & privata utilitas lædantur. 8 Traditur ratio decidendi.

Nec obſtant argumenta in contrarium adducta. Non primum, ex quo dicebamus, id poſſe fieri pacto quod poteſt induci conſuetudine; quia illud argumentum procedit quoad ipſos paciſcentes, itaut quod ab eis auferri poteſt conſuetudine, auferri poſſit ex pacto: at vero quoad jus tertii nunquam procedit, quia ex facto alterius nemo gravari, aut præjudicari debet, *l.* 5. §. 5. *ff. de novi operis nuntiatione*, *l. ſolvendo* 39. *ff. de negot. geſtis*, *l. non debet* 74. *ff. de regul. jur.* Nec ſecundum refragatur; nam ideo pactum circa ſepulturam improbatur, quia per illud infringitur libertas ſepulturam eligendi; & cum ex juribus ſupra adductis quilibet poſſit ſepulturam eligere ubi maluerit, ideo pactum in præſenti, per quod tenebantur inquilini in certa Eccleſia ſepeliri, improbatur. 9 Reſpondetur argumentis.

Sed primo ſuperiori aſſertioni obſtat text. *in c.* 1. *de pactis*, *l.* 6. ubi proponitur, pactum fuiſſe initum inter Rectorem cujuſdam Eccleſiæ, & certos monachos, ut ipſi monachi non poſſent admittere ad ſepulturam intra ſepta monaſterii, niſi certos, & præfinitos parochianos: quidam parochiani extra præfinitos elegerunt ſepulturam in ipſo monaſterio; conſultus fuit Bonif. VIII. an in propria Eccleſia, an vero in ſepultura electa deberent ſepeliri? Et reſpondit Bonifac. inſuper habita electione ipſorum, debere ſepeliri in propria Parochia, juxta conventionem factam inter Rectores, & monachos. Ex quo Bonifacii decreto expreſſe deducitur, pactum circa ſepulturam conventum obſervari debere: igitur pactum, de quo in præſenti deciſione, ſimiliter cuſtodiendum erat. Augetur hæc difficultas *ex c.* 1. *de ſepult. l.* 6. ubi pacta, & promiſſiones circa ſepulturam in certa Eccleſia eligendam, vel non, improbantur. Similiter in Clementina *Cupientes*, §. *ſane*, *de pœnis*, qui virtute pacti aliquem ad ſepulturam admittunt, variis pœnis puniuntur, quia per illud infringitur libertas, & ut ſimoniacum ad alicujus ſuggeſtionem factum cenſetur. Pro cujus textus interpretatione, & conciliatione cum dicto *c.* 1. *de ſepult.* ſciendum eſt, pactum in præſenti ſpecie initum fuiſſe circa ſepulturam inter Parochianum, & Rectorem Eccleſiæ, quod ut ſimoniacum improbatur: at vero *in d. c.* 1. *de pactis*, pactum fuit initum inter Rectorem Eccleſiæ, & monaſterium, quod virtute privilegii, non jure communi, poterat admittere fideles ad ſepulturam: inde Monachi virtute pacti privilegio renuntiarunt, & redacti fuerunt ad jus commune; quo inſpecto parochiani non poterant ſepeliri in monaſteriis. Unde per pactum in eo textu initum nulla illis adimitur libertas eligendi ſepulturam, nec ulla ſimoniæ labes datur; quare pactioni ſtandum eſt: at vero *in d. c.* 1. *de ſepulturis*, dabatur ſimoniæ labes; quare inducentes ad ſimile pactum excommunicantur *in d. Clem. Cupientes*: docent Julius Lavorus *d. c.* 11. *n.* 4. 10 Exponitur c. 1. de pactis in ſexto.

& 5. Gratianus, & alii congeſti a Barboſa *in dict. cap. 1. de pactis l. 6.*

11 *Intelligitur c. nuntios, de decimis.*
Secundo opponi poſſunt textus *in c. quoniam* 13. *de decimis*, *c. novum*, *de decimis*, *cap. nuntius*, *eod. tit.* ubi docetur, decimas ſolvendas eſſe Eccleſiis matricibus, & Epiſcopis: igitur pactum conventum in præſenti, ut feudatarii Eccleſiæ Cathedralis, non Parochis, ſed Eccleſiis matricibus decimas perſolverent, tamquam juri communi conſonum, ſervandum erat. Fulcitur hæc difficultas *ex c. 1. §. in diœceſi*, 13. *q. 1. c. in ſacris*, *c. ſtatuimus*, 16. *q. 1.* ubi aſſeritur, Eccleſiis baptiſmalibus decimas ſolvendas eſſe; igitur non recte Parochi in præſenti intendebant Eccleſiis Parochialibus parochianos eas præſtare debere; ſiquidem Eccleſiis ubi baptiſmum acceperant, præſtandæ erant. Pro hujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt juxta ſupra dicta, decimas Eccleſiis Parochialibus eſſe præſtandas, nec contrarium probant textus *in d. c. quoniam*; nam omiſſa antiquorum ſolutione, quam refellunt Barboſa *de jure Eccl. d. c. 26. de decimis*, §. 2. Baſilius *l. 5. matr. c. 5 §. 3.* dicendum eſt, in eo textu agi de quarta Epiſcopis debita, non ab ipſis Parochianis, ſed a Parochis; itaut retineatur ab Epiſcopo, non vero a Parochianis exigatur; de qua accipiendus eſt textus *in c. conceſſo*, 14. *q. 2.* Probatur hæc aſſertio ex illis verbis, *Quarta retenta*. Epiſcopi enim olim habebant plenam diſpoſitionem decimarum, & pro meritis ſacerdotibus erogabant, *c. 1. 16. q. 7.* Unde ſequentibus temporibus etiam poſt diviſionem Parochiarum certam ſibi partem retinuerunt. Panorm. *in d. c. quoniam*, *n. 2.* Valenzuela *conſil. 26.* Nec etiam obſtat textus *in d. c. novum*, qui procedit in Epiſcopo Eccleſiæ Cathedralis, quæ ſimul Parochialis eſt; in ejus enim decimis Epiſcopus ut Parochus fundatam habet ſuam jurisdictionem. Unde tamquam Parochus, non tamquam Epiſcopus decimas exigit: docent Rebuffus *de decimis q. 7.* Moneta *eod. tr. c. 7.* Ad eumdem etiam caſum referendus eſt textus *in d. c. nuntios*, juncta ipſius integra, quæ extat poſt Concil. Later. ſub Alexandro III. *p. 4. c. 3.* Nam licet matrix Eccleſia aliquando accipiatur pro baptiſmali, vel Parochiali, ex eo quod ut mater regeneret filios; frequentius tamen accipitur pro Eccleſia, quæ habet alias ſibi ſubditas, *c. ad audientiam*, *de Eccleſiis ædificandis*, *c. ex tranſmiſſa*, *de præſcription. c. præterea 2. de tranſact. Clem. 1. de ſententia excommunication.* Et *in d. cap. nuntios*, de Eccleſia matrice agitur, quæ ſimul Parochialis erat. Nec obſtant textus *in d. c. de decimis*, *c. ſacris*; nam baptiſmalis Eccleſia ibi accipitur pro Parochiali, in qua tam baptiſmus, quam cetera Sacramenta adminiſtrabantur.

C A P U T VIII.

a Gregorius IX.

PActiones factæ a vobis (ut audivimus) pro quibuſdam ſpiritualibus obtinendis, cum in hujuſmodi omnis pactio, omniſque conventio debeat omnino ceſſare, nullius penitus ſunt momenti. Quod etiam de aliis eſt dicendum, quæ obſervatæ pergunt in animæ detrimentum. Nam etiam juxta legitimas ſanctiones pactum turpe, rei turpis, aut impoſſibilis de jure, vel de facto, nullam obligationem inducit.

N O T Æ.

1 a GRegorius.) Quæ ad hujus inſcriptionis expoſitionem attinent, petenda ſunt ex notis ad epigraphen textus *in c. fin. de offic. judicis*.

COMMENTARIUM.

2 *Concluſio primæ partis.*
EX hac prima parte præſentis deciſionis Gregorii IX. ſequentem deduco illuſtrandam aſſertionem: *Pacta conventa pro beneficiis, ſeu rebus ſpiritualibus obtinendis, nullius ſunt momenti.* Probant eam textus *in c. ſi quis Epiſcopus 8. cap. qui pecuniam 9. c. Sanctorum 10. c. qui iſtud 11. c. judice 23. c. placuit 103. 1. q. 1. c. quam pio*, *c. nullus*, *c. ſicut*, *1. q. 1. c. 1. c. ſi quis Epiſcopus 3. c. vendentes*, *1. q. 3. c. ſi quis omnem*, *c. quicumque*, *1. qu. 7. c. cum pridem*, *c. accepimus 5. hoc tit. cap. conſtitutus 4. c. de cetero 5. c. ſuper eo 7. c. præterea 9. c. præterea 10. de tranſactionibus c. non ſine 2. de arbitriis*, *c. ſuſcitata*, *de in integrum reſtitut. c. penult. de confirmat. util. c. quæſitum 5. c. acquiſitione 6. c. fin. de rerum permutatione*, *c. niſi eſſent*, *de præbendis*, *c. non ſatis 8. cum in Eccleſiæ*, *c. cum ſit Romana 10. c. cum eſſent 11. c. querelam 15. c. ea quæ 16. c. ex diligenti 27. c. ex tuæ 20. c. quoad noſtram 21. cap. Mattheus 23. c. ad aures 24. cap. tua nos 34. cap. audivimus 41. de ſimonia*, *cap. 3. de jurejurando*, *in prima collect.* Illuſtrant ultra repetentes *in præſenti*, *& in d. c. quæſitum*, Selva, Reginaldus, alii congeſti a Barboſa *in præſenti*, *& de jure eccl. l. 3. c. 15.* Balboa *in d. c. cum pridem*, P. Greg. *l. 2. partit. tit. 1. cap. 5.* Angujanus *l. 4. de legib. c. 7.* Decianus *l. 5. tr. crimin. c. 82.* Boetius Epon. *qq. heroicar. in dict. c. quæſitum*, Bartholomæus Sanch. *in d. c. quæſit.* Guttier. *l. 2. canonic. cap. 23.* Flamin. *de reſignat. l. 14. q. 3.*

3 *Traditur dubitandi ratio.*
Sed in hanc aſſertionem pro dubitandi ratione inſurgi poteſt in hunc modum; nam quid ſpiritualius in jure noſtro adhiberi poteſt, quam ſacramenta legis gratiæ? Sed in collatione ſacramentorum licite pacta, & conventiones adhibentur, ut in baptiſmo, ubi debet cathecumenus promittere ſe fidem ſervaturum, & renuntiato pacto veteri, novum contrahere. Cyrillus *catecheſi 1.* Concil. Laodicenum *canon. 7.* ſeptima Synodus *can. 7.* late probant, & illuſtrant Vicecomes *de ritibus baptiſmi*, *c. 16. cum ſequentibus*, Carthuſian. *eodem tract. cap. 21.* In ſacramento Ordinis admittitur pactum, ut certæ Eccleſiæ ordinandus præſtet famulatum, *c. eo libentius de ſervis non ordinand.* In matrimonio quamplures pactiones admittuntur, *c. ſuper eo 5. de condition. appoſitis*, *c. fin. qui clerici*, *vel voventes*: in ingreſſu monaſterii pactio approbatur, *d. c. fin.* in ſacrificio offerendo, *c. ſignificatum de præbendis*: in anniverſario celebrando, *c. ex parte 51. de V. S.* in traditione pallii, *cap. ſignificaſti 4. de elect.* in dignitatibus Eccleſiaſticis capeſſendis, *c. ego 4. de jurejurando*; & in aliis ſpiritualibus negotiis: igitur pactiones abſolute pro ſpiritualibus rebus acquirendis non improbantur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſi hujuſmodi pactiones jure hoc Pontificio improbarentur, maxime quia ſimoniæ labem continerent; ſed nulla ſimoniæ labes ſuſpicari poteſt, ubi nihil temporale, nihil pretio æſtimabile ex aliqua parte præſtatur, ut probant Boetius Epon. *in dict. cap. quæſitum*, Balboa *in præſenti*, *n. 3.* ſimonia enim eſt ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi pretio temporali quid ſpirituale, vel ſpirituali annexum, ut poſt Summiſtas *verbo Simonia*, tradunt Binsfeldius *in rubric. de ſimonia*, Gibalinus *eodem tractat. quæſt. 1.* ſed dari venditio ſine pretio non poteſt, *l. 1. & 2. de contrahend. emption. l. in quibuſcumque 47. ff. de O. A.* igitur hujuſmodi pactiones ut ſimoniacæ improbari non debent.

4 *Improbatur pactum de re ſpirituali.*
Adhuc defendendus eſt Gregorius IX. quatenus affirmat, pactiones pro ſpiritualibus rebus obtinendis nullius eſſe momenti, ut ſi quis pacto promittat decem ut ſacris Ordinibus initietur, *c. ſi quis Epiſcopus*, *cum ſequentibus*, *1. q. 1.* vel quid polliceatur, ut in monaſterio admittatur, *c. nullus 3. 1. q. 2. c. veniens de ſimonia*; aut ſi pactum fiat de ſuccedendo in beneficio ſuperioris, *c. accepimus 5. hoc tit.* ſi collator beneficii pacto reſervet ſibi penſionem indebitam, *cap. cum clerici*, *hoc tit.* ſi beneficium promittatur, ut obſequium præſtetur, *cap. cum eſſent de ſimonia*, ſi aliquid promittitur pro ſuffragio, *c. nobis de ſimonia*, ſi quis offerat ſua bona, ut in Canonicum recipiatur, *c. tua nos*, *de ſimonia*: ſi pactum fiat cum Epiſcopo ſuper neceſſariis non petendis ab Epiſcopo ordinante ſine titulo, *c. per tuas*, *c. pen. de ſimon.* tales enim, & ſimiles conventiones prorſus a ſacris canonibus damnantur ex eo, quia ſimoniacam continent pravitatem, aut malam, quia prohibitam, cum tantum pactio intercedit, aut prohibitam, quia malam, cum quid loco pretii temporale ab una parte promittitur: ſed circa primam non omnes conſentiunt Interpretes; aliqui enim aſſerunt, puram pactionem abſque pecunia, vel re pretio æſtimabili ſimoniacam non eſſe; quia ſi talis pactio eſſet ſimoniaca, nec auctoritate ſuperioris facta, immunis eſſet a labe ſimoniæ; ſed gratuita beneficiorum permutatio, vel ſimilis pactio cum auctoritate Epiſcopi facta vires habet, *c. cum olim*, *c. quæſitum*, *de rerum permut.* ergo. Sed contraria ſententia, videlicet beneficiorum permutationem, aut quamlibet pactionem pro ſpiritualibus obtinendis eſſe ſimoniacam; docent Theologi Scholaſtici *in 4. d. 26. q. 2.* Suarez *de relig. l. 4. de ſimon. c. 31.* Layman *l. 4. ſumm. tr. 9. c. ult. n. 51.* Gibalinus *de ſimonia*, *q. 14. conſect. 4.* ex eo, quod beneficium eſt quid ſpirituale, quod non cadit in commercium, *c. dilecto*, *de præbend.* quantumvis proventus ipſi temporales ſint, *c. cum M. de conſtit.* Unde pactiones, quæ in rebus profanis adhibentur, in beneficiis eccleſiaſticis improbantur. Unde licet in eis non reperiatur ſimonia, ex vi juris divini; reperitur tamen, quia prohibitæ ſunt. Balbo *in præſ. nu. 6.* nec fundamentum contrariæ ſententiæ aliud evincit; nam ipſa lex eccleſiaſtica prohibens pactionem, ſeu permutationem beneficiorum, eam permiſit cum auctoritate ſuperioris: unde cum licentia Epiſcopi facta ſuſtinetur. Ratio autem, quare cum conſenſu Epiſcopi permutationes beneficiorum admittuntur, ex eo provenit, quia tunc partes obtinent beneficia per collationem Epiſcopi, quia partes permutando beneficia, ea reſignare videntur in Ordinarii manus, ac deinceps nova collatio cum inſtitutione canonica fit, unde ceſſat ſimoniaca pactio, cum ita permutantes non obtineant beneficia virtute pactionis particularis, ſed inſtitutionis canonicæ ab Epiſcopo factæ, ut docent Boetius Epon. *in d. c. cum olim*, *n. 75.* Gibalinus *ubi ſup. conſect. 8.*

5 *Exponitur c. quæſitum de rer. permut.*
Hinc exponendus venit textus *in c. quæſitum*, *de rerum permut.* in illis verbis: *Generaliter teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non poſſunt, præſertim pactione præmiſſa*, in quibus difficilis eſt illa clauſula, *Præſertim pactione præmiſſa*: cum non poſſit permutatio dari abſque pacto, ſiquidem eſt contractus conſenſu duorum conſtans, & omnis contractus in ſe continet conventionem, *l. 1. §. conventionis*, *ff. de pactis*, Merillus *l. 1. ex Cujac. c. 7.* Sed reſpondendum eſt, non ſuperfluo clauſulam illam adjectam eſſe, ſed ut demonſtretur, ſine pactione pecuniaria permutationem ipſam beneficiorum per ſe tantum inhoneſtam eſſe, continereque ſimoniam, præcipue cum permutatio fiat duobus modis, aut tantum dando, & accipiendo ſine ullo pacto: aut obligationem in futurum contrahendo, *l. ex placito*, *C. de rerum permut.* ubi non diſſimilia apponuntur verba, ibi: *Niſi ſtipulatio ſubjecta ex verborum obligatione quæſierit partibus actionem.* Niſi dicamus, ea verba, *Præſertim pactione*, appoſita fuiſſe ad explicandum vitium illius permutationis; nam ut tradit Menochius *conſ. 308. nu. 30.* nonnunquam dictio *præſertim*, importat cauſam finalem, & exprimit caſum minus dubitabilem, ut *in l. fin. ff. de liber. exhibend. c. pro humano*, *de homicid. l. 6.* latius proſequuntur illius textus interpretationem Boetius Eponen. *in eo*, Gibalinus *d. qu. 14. ſimonia*, *conſect. 8.*

6 *Pactio mera in ſpiritualibus improbatur.*
Ex quibus infertur, pactionem abſque ulla præſtatione pecuniaria pro re ſpirituali, non valere, ut ſi duo electores inter ſe paciſcantur, ut alter Petrum, alter Joannem eligat ad beneficium; quia licet ſpiritualis actio pro ſpirituali commutetur, tamen ex præſumptione non æſtimatur tantum, ſed ut medium ad lucrum temporale. Suarez, & Baldo *ubi ſupr.* Ampliatur hæc doctrina, ut procedat in pactione permutandi beneficium cum jure inchoato, & in ſpe ad aliud beneficium, *c. ad audientiam 2. de reſcriptis*: licet contrarium aliqui ex eo probent; nam ſicut præſentatio activa non poteſt pro beneficio permutari, quia eſt annexa beneficio; ita nec præſentatio paſſiva. Flaminius *de reſignat. l. 7. q. 1. n. 76.* Gibalinus *ubi ſup. conſect. 7.* nec pactio valebit permutandi inter ſe ſimilia jura ad beneficia, ut ſi unus cedat ſuæ præſentationi, & alius cedat litteris expectativis. Felinus *in d. c. ad audientiam*, Panormitanus *in d. c. cum olim*, *de rer. permutat.* In his tamen caſibus præcedente ſuperioris licentia pactiones factæ ſuſtinentur, ut latius proſequuntur Balbo *in præſenti*, *nu. 23.* Boetius, & Bartholomæus Sanchez, *in d. c. quæſitum*. Sed licet ex præſenti deciſione, & ſimilibus pacta pro ſpiritualibus acquirendis non admittantur; tamen ſi extra beneficiorum materiam, de qua abſque dubio ſenſerunt PP. res ſpiritualis pro alia permutetur, pactio valebit: gloſſa *in c. quam pio 1. q. 2.* ut ſi vaſa ſacra, vel veſtes permutentur unius Eccleſiæ pro aliis alterius: in eis tamen venditio prohibetur ob pretium quod intercedit, *c. ad noſtram*, *c. non ſatis*, *c. cum in Eccleſia*, *de ſimonia*, Gibalinus *d. qu. 12. conſect. 3.* Unde cum in ipſa permutatione pretium non intercedat; licite admittitur pactio: quare illa verba noſtri textus, *pro ſpiritualibus obtinendis*, accipienda ſunt de beneficiis Eccleſiaſticis, & aliis actionibus pure ſpiritualibus; non vero de rebus ſpiritualibus, quæ habent materiale antecedenter annexum. Suarez *diſp. 31.* quem ſuppreſſo nomine tranſcripſit *ex num. 6. uſque ad 21.* Balboa *in præſ.*

7 *Traditur ratio decidendi.*
Ex quibus profluit ratio decidendi ad noſtrum Gregorium, nam cum ſimonia, quæ in beneficiis committitur, ſit magnopere a ſacris canonibus deteſtata, *c. 1. 2. 3. q. 4. cap. ſi quis objecerit*, *c. Salvator*, *1. q. 3.* Rebuffus, Pariſius, Hugolinus, & alii apud Garciam *de beneficiis*, *8. p. c. 1. nu. 103.* Gibalinus *de ſimonia qu. 16. per totam*, & omnis pactio, etiam gratuita, abſque interventione pecuniæ ſimoniaca ſit jure eccleſiaſtico, & iniqua, quia prohibita, & mala, ut ſupra probavit: ideo Gregor. Nonus affirmat omnes pactiones pro ſpiritualibus obtinendis improbari, ne per ſimoniæ labem ad dignitates & beneficia perveniatur.

8 *Diſſolvitur dubitandi ratio.*
Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta: nam omnes conventiones in ea relatæ honeſtæ ſunt, & ideo licite adhibentur: præſens vero deciſio locum habet in pactionibus inhoneſtis pro ſpiritualibus aſſequendis initis; pactum enim, ſeu promiſſio ſuſceptionis fidei ſatis commendatur a Patribus congeſtis a Joſepho Vicecomite *ubi ſupra*. In matrimonio autem pactiones etiam pecuniariæ admittuntur, quia cum ſit contractus juris gentium, pro ea parte recipit omnes conventiones, dummodo non repugnent eſſentiæ, ſeu ſubſtantiæ contractus. Baſilius *de matrim. l. 3. c. 6.* Similiter in aliis caſibus ibi numeratis conventiones recte adhibentur, quia ex natura actus proveniunt, & generaliter omnes conditiones, obligationeſque, quæ de jure inſunt in Beneficiis, aut Sacramentis, etſi exprimantur, ſimoniam non inducunt. Gibalinus *ubi ſupra*, *q. 16. conſect. 9.* Difficilius eſt, quod de anniverſariis dicebamus *ex c. relatum*, *de præbend. c. ex parte*, *de V. S.* Sed omiſſa ſententia Innocentii *in c. 3. ne Prælati*, quem ſequuntur Anania, & Panormitanus *ibi*, dicendum eſt, in illis juribus, & aliis caſibus, ubi ut anniverſaria celebrentur, quid temporale præſtatur, illud non pro ipſa actione ſpirituali recipi ut pretium, ſed tamquam eleemoſynam pro ſuſtentatione ſacerdotum; unde nulla datur ſimonia ex defectu pretii, ut poſt alios docet Angujanus *l. 4. controv. c. 7. n. 13.* Nec quod dicebamus de ſimonia non commiſſa in pactis ex defectu pretii obſtat: nam ut ſupra diximus, pactiones gratuitæ non ſunt prohibitæ, quia malæ: ſed malæ, quia prohibitæ: quare licet pretium in pactione non intercedat, tamen conventiones improbantur ex ratione ſupra tradita.

9 *Exponitur c. 2. de condit. appoſ.*
Superiori aſſertioni obſtat textus *in c. 2. de conditionibus appoſitis*, ubi proponitur, Diaconum quemdam ſervos manumiſiſſe ſub pacto, & conditione, ut Religionem profiterentur in eo Monaſterio, in quo ipſe Diaconus non tamquam Monachus, alias ſervos non haberet in ſuo dominio, ſed devotionis cauſa degebat, alias ſervi manumiſſi in ſervitutem redigerentur. Quidam ex eis Monaſterium deſeruit, & clericis ſe aſſociavit. Quæſtionis fuit, an cogendus eſſet redire ad monaſterium, aut in ſervitutem redigendus eſſet? Reſpondit Gregorius Magnus, prædictum libertum ad monaſterium redire debere, quia conditio illa redigendi in ſervitutem, in manumiſſionibus appoſita, circumſcribitur, & pro non adjecta habetur, *l. mortis*, *ff. de manumiſſion.* Ex quo Gregorii decreto conſtat licite in ingreſſu monaſterii pactum apponi; igitur quia circa ſpiritualia pactum adhiberi poteſt. Implacabilem in eo textu hanc difficultatem eſſe cognoverunt Hoſtienſis, Cardinalis, & omnes fere antiquiores ibi; qui docent, conditionem illam libertatis in eo textu non apponi tamquam conditionem, ſed tamquam modum. Sed licet alias verum ſit, magnum diſcrimen verſari inter conditionem, & modum, ut late docet Sarmiento *leg. 2. ſelectar. c. 3. 4. & 5.* tamen quoad præſentem prohibitionem æqualiter improbatur pactum continens conditionem, ac continens modum. Aliter difficultatem diſſolvere intendit Gloſſa *ibi*, quæ affirmat, libertatem eſſe rem inæſtimabilem, atque ideo cum ſpirituali potuiſſe commutari. Sed etiam hæc refellitur ex eo, nam etſi libertas inæſtimabilis res ſit, tamen ſpiritualis non eſt; unde pro re ſpirituali aſſequenda data ſimoniam inducit. His ergo, & aliis ſolutionibus omiſſis, verius dicendum eſt, in eo textu pactionem ſuſtineri, quia liberalitas quædam ex utraque parte interceſſit, libertatis ſcilicet datio ſub conditione Religionis, quæ ſolius liberti favorem principaliter continebat, nec onus aliquod, aut gravamen in favorem manumittentis adjiciebatur; unde nullo jure debebat improbari donatio illa libertatis ſub pacto ingreſſus Religionis; quippe ſi non intercedit voluntas ſtudioſa paciſcendi ſuper ſpiritualibus cum pacto oneroſo, talis conventio non prohibetur. Angujanus *de legibus l. 4. c. 2. n. 28.* latius dicemus *in c. 19. de ſimonia*.

10 *Intelligitur c. conſtitutus, de Rel. domib.*
Secundo ſupra traditis adverſatur textus *in c. conſtitutus*, *de religioſ. domib.* ubi proponitur Epiſcopum Albanenſem petiiſſe jus Epiſcopale in Eccleſia Cathedrali S. Petri, quæ erat fratrum Monaſterii Cryptæ, eo prætextu, quod ſita erat in ſua Diœceſi. Unde tenebatur in Epiſcopalibus reſpondere: œconomus vero Monaſterii allegabat Eccleſiam liberam eſſe ex eo, quia Epiſcopus Levitanus, qui fuerat Præſul ejuſdem Eccleſiæ, pactum fecerat cum monachis, ut ſoluta penſione octo denariorum quotannis, liceret Abbati, & Monachis a quocumque vellent Sacramenta accipere, & libertatem illis conceſſit: quam conventionem Cæleſtinus III. confirmavit. Epiſcopus replicabat, eam conventionem fuiſſe ſimoniacam, atque per ſubreptionem a Pontifice confirmatam. His propoſitis coram Innoc. III. ipſe decrevit monaſterium cogendum eſſe ad ſolutionem prædictæ penſionis, & in Epiſcopalibus non teneri reſpondere. Ex quo textu deducitur, pactionem ſuper rebus ſpiritualibus factam, videlicet ut ſacramenta a quocumque Epiſcopo recipi poſſent, validam eſſe: igitur non recte aſſerimus, pactionem ſuper rebus ſpiritualibus initam improbari. Agnoverunt difficultatem Gloſſa ibi, verbo *Recompenſationem*, Butrius, Hoſtienſis, & omnes repetentes, qui pro ea diſſolvenda varias excogitarunt ſolutiones. Sed illis omiſſis reſpondendum, pactum præſtandæ penſionis quotannis ideo approbari, & vires habere, quia confirmatum fuit a Romano Pontifice ut licitum, & juſtum: nam nullam continebat ſimoniæ labem, ſiquidem ibi non dabatur res temporalis pro ſpirituali, ſed pro jure ordinandi, & conferendi ſacramenta in alieno loco; nam poteſtatem ordinandi jam ipſe habebat, jus vero eam exercendi in alieno territorio fuit pacto acquiſitum, quod a Cæleſtino confirmatum fuit. Hoc etiam modo intelliguntur textus *in c. penult. de confirmat. utili*. Concil. Lateranenſe ſub Alexandro III. *p. 17. c. 2.* qui reperitur in prima collectione, *ſub tit. de jurejur. c. 5.* in hæc verba; *Inſinuatum eſt nobis ex parte Vv. quod cum ipſe capellam de Illuſtr. canonice fuiſſet adeptus Canonici de Lamenſtanter ſuper eadem Eccleſia hujuſmodi conventionem fecerunt, quod ipſi eamdem Eccleſiam tenerent a prædicto Vv. & exinde annuum canonem deberent perſolvere. Et infra; Sed quia compoſitio eidem Eccleſiæ fuit damnoſa, de juramento violato pœnitentiam recipiant & præfatam Eccleſiam prædicto clerico reſtituant.* Communiter adverſus præſentem deciſionem expendi ſolent textus *in c. ſuſcitata*, *de in integr. reſtit. c. penult. de confirmat. utili*, *cap. niſi eſſent*, *de præbend. c. 2. de arbitris*, *c. fin. de rerum permut. c. decimas 16. q. 7.* Quorum interpretationem, quia obvia eſt apud Balboam *in præſenti*, omittimus. Exponendus autem eſt textus non vulgo notus *in c. 1. de uſuris*, juxta ea, quæ adduximus *in c. quiſquis 43. n. ult. de elect.*

11 *Secunda concluſio probatur.*
His pro expoſitione primæ partis hujus textus præjactis, ut ad ſecundam perveniamus, ſit aſſertio; *Pactum turpe aut impoſſibile de jure, vel de facto, nullam juxta ſacras & legitimas ſanctiones obligationem producit.* Eam probant textus *in c. 1. & 2. c. in malis*, *c. unuſquiſque*, *& per totam 22. q. 4. c. veniens 16. c. cum contingat 28. c. Quintavallis*, *de jurejurando*, *l. juris gentium 7. §. ſi ob maleficium*, *l. ſi unus 27. §. pacta*, *l. ſumptus*, *ff. de pactis*, *l. 4. §. quæſitum*, *ff. ſi quis cautionibus*, *leg. penult. & ult. ff. de condict. ob turpem cauſam*, *l. 2. §. 6. ff. de eo quod certo loco*, *l. ſi quis 31. ff. de eviction. l. ſi rem 6. §. rei turpis*, *l. ſi mandavero 22. §. quædam*, *ff. mandati*, *l. ſi in emptione*, *§. 1. ff. de contrahenda emptione*, *l. illud*, *ff. de pactis dotalibus*, *l. alia*, *§. 1. ff. ſolutio matrimon. l. libertus 30. ff. de operis libertor. l. ſi quis 112. §. 3. ff. de legatis 1. l. 1. §. 9. ff. de obligation. & action. l. generaliter 26. l. veluti 27. l. ſi ſtipulor 35. l. ſtipulatio 61. l. ſi flagitii 123. l. continuus*, *137. l. ſi ita 126. § ult. leg. Titia 134. ff. de V. O. l. ſi a reo 70. §. ult. ff. de fidejuſſor. l. ſi pro fure*, *ff. de condict. furtiva*, *l. inter 46. §. 5. ff. de furtis*, *l. pacta*, *Cod. de pactis*, *l. mercedem*, *C. de condictione ob turp. l. liberam 2. l. ex eo 4. C. de inutilibus*, *l. 3. C. de edilitiis action. l. nec prætermittendum 57. ff. pro ſocio*, *l. 1. §. plane 14. ff. tutelæ & rationibus*, *l. cum fundum 18. ff. de vi armata*, *l. virum 31. l. impoſſibilium 185. ff. de regulis juris*: conſonat de jure Regio lex 28. *tit. 11. partit. 3.* Illuſtrant Covarruvias *in c. quamvis*, *1. p. §. 6. n. 6. de pactis*, Cuja-

Cujacius *ad Digeſta, in l. generaliter, ff. de V.O.* Donell. *l. 12. com. c. 21. & in d. l. generaliter, & in d. l. pacta*, Gibalinus *de univerſ. negot. t. 1. l. 1. c. 4. art. 3. regula 1. & l. 3. c. 1. art. 6. regul. 5.* Merenda *l. 1. controv. c. 9.* Antonius Matthæus *in collegiis, diſput. 21.* Duarenus *de pactis, c. 4. n. 3.* Connanus *l. 5. commentarior. cap. 5. n. 4.* Revardus, & Gothofredus in dicta regula *Neque*, & in regula *Impoſſibilium*, Petr. Barboſa *in l. alia, §. eleganter, n. 28. ff. ſoluto matrim.* Arnoldus Vinius *de pactis c. 18.* Pecchius in regula *Nemo, de regulis juris in ſexto*, Antonius Faber *in d. l. ſi unus 27. §. pacta.*

12 Impugnatur variis argumentis. Hæc aſſertio utriuſque juris monumentis firmata difficilis redditur ſequentibus argumentis. Primum militat contra eam partem, ubi aſſeritur, pactum turpe nullam producere obligationem. Ita inſurgo: Illud dicitur nullius momenti eſſe, quod adeo inefficax eſt, ut ad id impugnandum exceptione, vel auxilio opus non ſit, *l. non ſolum, ff. de O. & A*, cum ipſa ſit actionis excluſio, *l. 2. ff. de except.* Donell. *ad rubr. C. eod. tit.* Richard. *in rubric. Inſtit. de except. n. 23.* Vultejus *de judiciis, l. 1. c. 7.* ſed pacta turpia exceptione doli oppoſita infirmantur, *l. penult. ff. de cond. ob turp. l. Titia 134. in fine V.O.* igitur quia non ſunt nullius momenti. Augetur etiam; nam ſi promiſſum, vel datum ob turpe factum nullius eſſet momenti, non fieret accipientis, ſed maneret in dominio dantis, *l. nunquam, ff. de acquir. rer. dom.* ſed qui dedit ob turpem cauſam, amiſit dominium; ſiquidem vindicationem non obſtat, ſed condictionem *l. 1. & per tot. ff. de cond. ob turp.* igitur datum, vel promiſſum ob turpem cauſam, alicujus momenti eſt. Accedit; nam pacta turpia legibus probata ſunt: igitur non recte aſſerimus juxta legitimas ſanctiones ea improbari. Probatur antecedens ex eo, nam conventiones, ne injuriarum agatur ob membrum ruptum, lege XII. Tabul. approbantur his verbis: *Si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio eſto: l. juris 7. §. ſi paciſcar, ff. de pactis* Gellius *l. 20. noct. Atticar. c. 1.* probat Gothofredus *ad l. 12. Tabul. tab. 7.* Similiter pactum ne furti agatur, *d. l. ſi unus, §. pacta:* injuriarum, *l. nondum 11. §. 1. l. ſed unius 17. §. ſi ante, ff. de injuriis*, ne ex omni delicto agatur, excepto adulterio, *l. tranſigere, C. de tranſact.* Similiter, ut inhoneſte quid præſtetur, *l. generaliter, ff. de V.O. l. ancillarum 27. §. 1. l. ſi poſſeſſor 52. ff. de petit. hered.* igitur pactum turpe efficax eſt ex juris diſpoſitionibus. Secundum militat argumentum contra eam partem concluſionis ubi aſſeritur, pactum continens aliquid impoſſibile de jure, vel de facto, non valere: ita enim inſurgo. Actus viventium ita interpretandi ſunt, ut valeant potius quam pereant, *l. quoties, 80. l. ſi ita 126. ff. de V.O. l. ubi, ff. de rebus dub. l. quoties 67. ff. de reg. jur.* igitur pactum quid impoſſibile continens debet interpretari, ut valeat potius quam pereat. Augetur primo hæc difficultas ex eo, nam ſtipulationes ædilitiæ impoſſibiles ſunt, ſiquidem promiſſor ſpondet ut non ſit quod eſt, videlicet ſervum furem non eſſe, veſpillonem non eſſe, fugitivum non eſſe, cum ſit fur, veſpillo, & fugitivus; alias ſi non eſt, fruſtra id promitteretur; & tamen hujuſmodi ſtipulationes vires habent, *l. ſciendum 19. §. 1. ff. de ædilit. edict. l. ſi ita quis l. qui ita, ff. de evictiom.* igitur conventiones impoſſibiles alicujus momenti ſunt. Augetur ſecundo hæc difficultas ex eo, nam quid impoſſibilius, quam hominem mortuum tradere: ſed qui promiſit hominem mortuum, poſt mortem dare cogitur, *leg. inter 83. §. pen. l. ſervum 91. in princ. ff. de V.O. l. 4. ff. qui ſatiſdare, l. eum qui 30. §. 1. ff. de ſolut.* igitur pactum initum circa impoſſibile, ex facto utile eſt. Tertio tandem contra eam exæquationem, quam facit Gregor. noſter inter pactum impoſſibile, & turpe, illa inſurgit difficultas; nam magnum diſcrimen eſt inter pactum turpe, & impoſſibile; ſiquidem turpe, ſive affirmativum ſit, hoc eſt, ſi flagitium feceris; ſive negativum, videlicet, ſi maleficium non feceris, non ſuſtinetur, *l. juris 7. ff. ſi ob maleficium, ff. de pactis:* & pactum impoſſibile negativum valet, *l. impoſſibili 17. l. in illa 8. ff. de V.O. l. ſi pupillus 9. §. 1. ff. de novat.* igitur non recte a Gregorio noſtro in omnibus, & per omnia exæquantur pacta turpia cum impoſſibilibus.

Sed his non obſtantibus vera eſt Gregorii deciſio, videlicet
13 Pactum turpe quid. pacta turpia, & impoſſibilia nullius eſſe momenti; quam ut perfectius comprehendamus, ſciendum eſt, pactum turpe dici, quod lædit pietatem, exiſtimationem, verecundiamque noſtram; in ſumma quidquid contra bonos mores paciſcitur; *l. pacta, C. de pactis, l. ſi quis inquilinos, §. pen. ff. de legat. 1.* Hujus autem pacti turpis duplex genus datur; unum cum quis fieri paciſcitur, quod turpe eſt, aliud cum quis aliquid fieri paciſcitur, quod per ſe turpe non eſt, ſed ejus naturæ, ut ex eo ad delinquendum invitemur. Ad primum genus ſpectant facta, cum quis paciſcitur ut maleficium fiat, *d. l. juris 7. §. ſi maleficium 50.* ut flagitium, ideſt ſtuprum, *l. 1. in fin. ff. de extraordin. crimin.* perpetretur, *l. ſi flagitium 123. ff. de V.O.* aut lenocinium fiat: *l. 5. C. de condict. ob turp.* ut quis ſub pœna cogatur uxorem ducere, aut retinere, *l. Titia 134. ff. de V.O. l. 2. C. de inutilib. ſtipul.* ut nomen turpe quis ferat, argumento textus *in l. facta 63. §. ſi vero, ff. ad Trebelian.* vel teſtem muliebrem deferat, argumento legis *veſtis, §. muliebria, ff. de auro, & argento.* Ad ſecundum pertinent, cum quid tale promittitur, per quod impunitatem quis conſequitur, vel præmium flagitii commiſſi, *l. ſi flagitii 123. ff. de V.O.* aut cum quid morienti promittitur ne faciat, *d. l. juris 7. §. ſi ob maleficium*, ubi Faber & Hothomanus, *l. 1. in fin. l. 2. l. 4. § ſi tibi, cum legib. ſequent. ff. de condict. ob turpem, l. omnes 4. l. 6. C. eodem.* In qua parte notandi ſunt textus *in l. ea qua 57. ff. de donat. inter, l. 3. §. illud, de calumniat. l. alia, §. eleganter, ff. ſolut. matr. l. 2. C. de in jus vocando, l. 15. §. 1. l. 46. ff. ad leg. Falcid. leg. ſi patronus 20. de donation. leg. fin. C. de condict. ſine cauſa, leg. quod ſi locus 17. ff. de relig. & ſumpt.* Turpe enim eſt accipere, ut a maleficio temperes, a quo ſponte abſtinere debes, ut conſiderant Jaſo, & Faber *in d. l. ſi ob maleficium;* vel ſi paciſcatur ne de dolo agatur, *l. ſi unus, §. pactus 4. ff. de pactis*, ne de moribus agatur, *l. illud 5. ff. de pactis dotal.* de herede faciendo, *l. ex eo 4. ff. de inutilibus ſtipulationibus:* ineſt enim in eo votum captandæ mortis alienæ, *l. ultim. C. de pactis.* Pactum cum advocato de quota litis, turpe etiam eſt, *l. ſumptus, ff. de pactis, l. 1. §. ſi qui, de extraordin. cognit.* ſi quis pecuniam accipiat, ut rem commodatam, aut depoſitam reddat, *l. 2. §. ult. ff. de condict. ob turp.* Si vero ut filium emancipet, turpis non eſt ſtipulatio, *l. utrum 97. ff. de V.O.* ubi Donellus. Stipulatio per quam promiſſor punitur, ſi delictum fecerit, ſuſtinetur, *l. ex ea, 121. §. mulier, ff. de V.O.* Quæcumque igitur pacta paciſcentem ad delinquendum invitant, nullius momenti ſunt, & hæc, ſicut illa primi generis, nullam obligationem producunt. Donellus *in dict. l. pacta.*

Prædictis conventionibus quoad effectus affinia ſunt pacta impoſſibilia, cum quis promittit impoſſibile de facto, vel de jure. 14 De facto, ut hyppocentaurum dare, *l. ſi ita 97. ff. de V.O. §. 1. Inſtit. de inutil.* licet enim in rerum natura hyppocentaurum dari teſtetur D. Hieron. *in vita Pauli;* tamen hujuſmodi monſtrum raro, aut nunquam reperiri probant Corraſius *l. 5. miſcellan. c. 2.* Carranza *de partu, c. 17. ex n. 80.* Philippus Camerarius *l. 2. ſucceſſ. c. 71.* Delrius *in notis ad Senecam in Medea, pag. 332.* Covarr. *l. 4. variar. c. 2.* Baronius *an. 343. n. 1.* Salmut. *ad Pancirol. in memor. tit. 48.* Hieronymus Magius *l. 1. miſcellan. c. 19.* Florus Sabinius *lectionum c. 6.* Inſtitutarii *in d. §. 1. de inutilibus:* vel hominem mortuum tradere, *l. quod ſi ſtipulor 35. ff. de V.O.* montem aureum conſtruere, cælum aſcendere, *§. impoſſibilis, Inſtit. de inutil.* Romæ promittens eodem die Carthagine dare, *l. 1. §. 6. ff. de eo quod certo loco.* De jure, ut ſi quis promittat ſororem uxorem ducere, *d. l. ſi ſtipulor. §. 1.* ſi minor promittat ſervum manumittere, *leg. ſi minor, 66. ff. de V.O.* in his enim omnibus pactis nulla obligatio naſcitur, nec ſi pœna promittatur, debetur, *l. ſi ſtipulatus, 97. l. ſi ita 126. §. fin. ff. de V.O. l. quod de bonis, §. 1. ff. ad l. Falcid.* ſi enim prima, principaliſque obligatio eſt inutilis, ſecunda, ſeu illius ſequela, invalida erit, *l. ſi homo 69. hoc tit. l. inter 83. §. Stichum, l. ſi ſervus 91. ff. de V.O.* cum enim pœna adjiciatur ad acuendam obligationem debitoris, fruſtra adjicitur, quando impoſſibile eſt promiſſum præſtare, *l. 38. tit. 11. partit. 5.* Nec obſtat principium textus *in l. ſi impoſſibiles 7.* juncta lege ſequenti, *ff. de V.O.* ubi in illa ſpecie, ſi digito cælum non tetigeris, centum ſpondes, valet ſtipulatio, & confeſtim centum debentur; quia certum eſt, imo neceſſarium, cælum non aſcenſurum; igitur pœna adjecta obligationi impoſſibili debetur. Nam diſcrimen conſtituendum eſt inter eum caſum, in quo in vim conditionis res impoſſibilis ponitur, & inter eum, in quo in vim diſpoſitionis. Primo caſu, quia una ſtipulatio eſt, & adeſt voluntas contrahentium, valet pœnæ adjectio: ſecundo vero non ſubſiſtit, ut docet *in d. l. 7.* Alexand. *n. ult.* Jaſo *n. 7.* Giphanius *n. 5. & 6.* Alciatus *n. 15.* totum tamen facit voluntas contrahentium, quæ quomodo cognoſcatur, exponit Donellus *in l. ſi homo 69. ff. de V.O.* nec ad æſtimationem rei impoſſibilis promiſſæ ſuccedit obligatio, *l. cum heres, 39. ff. de legat. 1.* imo ſi res a principio poſſibilis fiat impoſſibilis, perit obligatio, *l. ſi Stichus 33. l. ſi ex legati, ff. de V.O. l. promiſſor 21. ff. de conſtit. pecun.* ſi tamen aliquid impoſſibile eſt promiſſori, aliis vero poſſibile, rata erit obligatio, *l. continuus 137. §. ſi ab eo, ff. V.O.* Gedeus *de contrahend. ſtipulat. l. 1. c. 6. aſſert. 13. n. 1.*

Impoſſibilium igitur reſpectu omnium, ſive de jure, ſive 25 Impoſſibilium nulla obligatio eſt.
de facto, nulla obligatio eſt, *l. impoſſibilium, ff. de regul. jur.* & non ſolum ſi impoſſibilia, verum ſi poſſibilia promiſſa ſint ſub conditione impoſſibili, vitiantur; quia adjectio conditionis impoſſibilis in contractibus eos vitiat, *l. impoſſibilis, de V.O. l. non ſolum 30. de oblig. & act. l. ſi ſub impoſſibili 30. de fidei juſſor.* licet in ultimis voluntatibus contrarium obſervetur, *l. 1. ff. de condit. inſtitution. l. 3. de condition. & demonſtr.* cujus diſcriminis rationes tradunt Sarmiento *l. 2. ſelect. c. 3.* Donell. *l. 6. comment. c. 18.* Amaya *l. 2. obſervat. c. 11. n. 3.* Duaren. *in dict. l. impoſſibilis 7.* Baſilius *de matrim. l. 3. c. 3.* Spino *in ſpeculo teſtament. 1. p. rubric. ex n. 38.* Caldas Pereyra *in l. ſi curatorem verbo Sine curatore*, Caldeira *l. 2. variar. c. 4.* Larreategui *l. 7. ſelect. c. 2. & duobus ſequentibus* Paulus Durant. Galganetus, & Balduinus, qui de conditionibus ſcripſerunt apud Ripol. *in l. 3. ff. de condition. & demonſtr. ex n. 49.* Præceptor ſemper laudandus D. Joſephus de Retes *in l. impoſſibili. 7. de V.O.* & nos nonnulla dabimus *in c. fin. de condit. appoſit.* Interim obſervandi ſunt textus *in lib. ſervo, de condict. indeb. l. cum filius 50. de legat. 3. l. Titius §. fin. de excuſat. tutor. l. 1. §. ſi hereditarium, ff. de condition. inſtit. l. ſi peculium 6. §. & ſi fuerit, ff. de peculio legato, l. ſi ita 13. §. ſed ſi ancilla, ff. de manum. teſtam. l. Paulus, §. Gajus, ff. de fideicommiſſ. libert. l. generali, §. duo, ff. de uſufruct. legat. l. 4. §. 1. ff. de ſtatu liber. l. facta 63. §. ſi ſub conditione, ff. ad Trebell. l. inde 23. §. idem Julianus ff. ad l. Aquil. l. 5. C. de inſtit. & ſubſtit. l. hujuſmodi 64. ff. de V.O. l. ſimiliter, § ex aſſe: ff. de jure dotium l. dictam 8. C. de condict. ob turpem, l. coheredi, §. ult. de vulgar. l. ſi filius 25. ff. de condit. inſtit. l. modo; l. cum tale §. Mævie, l. Lucius 83. ff. de condit. & demonſtr. l. 3. §. ſilius ff. de liberis, & poſthum. l. dotem 12. ff. de dote prælegat. l. Stichum 39. §. 4. ff. de ſtatu liber. l. ſi quis filio 32. l. Titia 36. ff. de legat. 1. l. quadrigenta 88. §. 1. ff. ad l. Falcid.* Manet ergo, impoſſibile dici id, cujus exiſtentiæ repugnat natura, juxta Ariſtotelem *l. 4. Phyſic. text. 4.*

Quibus præmiſſis facile cognoſcitur ratio decidendi hujus 16 Traditur ratio decidendi.
textus; nam cum impoſſibilium nulla obligatio ſit, *d. l. impoſſibilium;* unde ſententia impoſſibilitatem continens, invalida eſt, *l. fin. §. 1. ff. quæ ſentent. ſine appellatione;* & id poſſimus, quod de jure poſſumus, vel ſecundum bonos mores, *l. filius, ff. de condit. inſtit.* & quod eſt impoſſibile de jure, vel de facto, dari, fierive non poſſit, *l. ſi ſtipulor. 35. ff. de V.O.* ideo impoſſibilium, aut rei turpis pactio nullius momenti eſt, adeo ut nec juramento firmari poſſit, *c. ſi aliquid, cap. unumquodque 22. qu. 4.* quoniam tolerabilius eſt non adimplere, quam facere quid inhoneſtum & contra bonos mores, *c. in malis 22. quæſt. 4.* poteſt etiam jus poſitivum improbare aliqua pacta, quæ ſint contra bonos mores, etiam civiles, quia materia conventionum ſubeſt legi, adeo quidem, ut quæ lege improbata ſit, injuſta ſit ſimpliciter, nec ex natura obliget; redditur enim mala, quia prohibita eſt; & actus ſit nullus omnino, quia per legem irritatur, *l. non dubium 5. Cod. de legibus, cap. imperialis 13. 25. qu. 2. cap. quæ contra 64. de R. J. in 6.* igitur in his caſibus pacti turpis deficiet æquitas naturalis, nec qui promiſit, tenebitur fidem implere, quia æquitas naturalis admixta eſt cum præceptis civilibus, *l. bona fides 31. ff. depoſiti:* & variata materia pactorum per jus poſitivum, non ſupereſt juſtitia, quæ petit omnimodam proportionem ex parte omnium circumſtantiarum rei, perſonarum, &c. itaque lex civilis, quæ directo efficere non poteſt, ut obligatio orta ex æquitate naturali non æſtimetur, poteſt efficere per obliquum, ne oriatur irritando materiam, circa quam verſantur pacta ipſa: docent Covarr. *in regula Peccatum, 2. p. §. 4. n. 6.* Azevedo *in l. 1. tit. 1. l. 5. recopilat. nu. 24.* Sanchez *l. 1. de matrimon. diſput. 7. ex n. 16. & l. 6. diſput. 38. num. 20.* Salas *de legibus diſput. 16. ſect. 12. n. 50.* Tapia *l. 4. catenæ moralis, tom. 1. q. 12. art. 1.* juxta quæ principia obiter expoſitus manet textus alioquin difficilis *in l. cum lex, 46. ff. de fidejuſſor.* Unde apparet juxta utriuſque juris principia, Gregorium IX. ſtatuiſſe pacta turpia, aut impoſſibilia de jure, vel de facto, nullam obligationem producere, ſicut ait Imperator *in l. ult. C. de pactis. Nullam vim habent, nec ad obligandum.*

17 Diſſolvuntur argumenta. Nec difficultates ſupra expenſæ adverſantur. Non prima, cui ut ſatisfaciat Cujacius *in l. generaliter 26. ff. de V.O.* ita diſtinguit: aut agitur de vi ſtipulationis civilis, inſpecto jure civili; & tunc non producit obligationem, nec actionem de jure civili, aut Prætorio, & quia conſtat de turpitudine, denegatur actio, aut de turpitudine non liquet, & datur actio, quæ eliditur exceptione; quo caſu procedunt textus ſupra citati. Cujacium ſequitur Pacius *centur. 7. quæſt. 28.* Alii communiter diſcrimen conſtituunt inter eum caſum, in quo turpitudo verſatur ex parte utriuſque; & tunc ajunt nullam obligationem dari, *d. l. generaliter 26.* & cum datur, tantum ex parte accipientis; & tunc obligationem naſci credunt, ſed exceptione elidi, quo caſu intelligunt textum *in d. l. pen.* eam refellit Pichardus *in dict. §. quod ex turpi.* Quare his, & aliis omiſſis verius dicendum eſt cum Bartolo quem ſequitur Donell. *ibi*, diſtinctionem adhibendo inter pactionem turpem, ita turpiter conceptam, ut ipſa turpitudo expreſſa ſit in pactione; & inter eam pactionem, quæ continet turpitudinem tantum tacitam. Primo caſu nulla obligatio ex tali pactione naſcitur: ſecundo vero actio producitur; nam cum revera in hoc ſecundo caſu nulla cauſa, vel ſaltem injuſta ſit, ideo iniquum eſt, reum condemnari, ſed potius exceptione juvari debet. Inde cum textus *in d. l. pen.* loquatur de ſecundo caſu, ut probat Donell. *in dict. l. 26. de V.O.* ideo ex ea actio, licet inefficax, naſcitur *in dict. l. Titia 134.* Ob aliam rationem exceptio neceſſaria eſt, quia aperte ſtipulatio contra bonos mores concepta non erat; nam cum in perſonis parentum concepta eſſet, non repugnabat expreſſe verbis legum, quibus libertas matrimonii ſtipulationibus impediri prohibetur; at licet verbis ſtipulatio non repugnaret, quia ſententiæ legum contraria erat, ideo actio, quæ naſcitur, inefficax eſt. Donell. *in dict. l. generaliter 26.* Nec primum augmentum hujus difficultatis, quo dicebamus, ex turpi cauſa datum non vindicari, ſed per conditionem repeti, adverſatur; nam verum eſt, transferri dominium dati ob turpem cauſam ex eo, quia cum ad ejus translationem nihil aliud deſideretur præter voluntatem domini rem transferri volentis, *l. traditio, ff. de acquir. dom. l. traditionibus, Cod. de pactis, §. per traditionem, Inſtit. de rer. diviſion.* Donell. *lib. 4. comment. cap. 16.* & adſit in dante, licet ex cauſa turpi, voluntas transferendi dominium, qui dedit non vindicationem, ſed repetitionem habet. Nec quod expendebamus ex verbis legis 12. Tabular. & dicta lege *tranſigere*, aliquid probat; nam pacta ne injuriarum, vel furti agatur jam commiſſi, vel tranſactiones ſuper criminibus capitalibus, quæ ſanguinis pœnam irrogant, aliquam turpitudinem non continent; tum quia per pactiones iſtas non læditur jus publicum, alias improbarentur, ut *in leg. ſi unus 27. §. 4. ff. de pactis;* ſed tantum privata, familiariſque utilitas, *dict. l. juris gentium, §. ſi paciſcar;* tum quia, ut ait Ulpian. ignoſcendum eſt ei, qui ſanguinem ſuum qualiter redimere voluit, *l. 1. ff. de bonis eorum qui ante ſententiam;* latius proſequuntur ſuis commentariis interpretationem textus *in dict. l. tranſigere*, Padilla, Delrius, David Argent. Donell. & Anton. Matthæus *in eo textu*, idem Anton. *to. 2. de criminibus, pag. 943.* Cujac. *lib. 6. obſerv. cap. 11.* Revardus *lib. 4. variar. c. 6.* Faber *lib. 2. conject. cap. 20.* Hothoman. *illuſt. qu. 23.* Hunnius *in Treutler. volum. 2. diſp. 2. theſi 6. q. 43.* Pichardus *in §. 7. Inſtit. de pœna temer. litig.* plures laudati a Valeron *de tranſact. tit. 3. q. 5.* Nec augmentum ultimum obſtat, deductum *ex d. l. generaliter, ff. de uſuris:* non enim quia Paulus ait, inhoneſtas præſtationes non venire in judiciis bonæ fidei, fatetur venire maxime in judiciis ſtricti juris; hoc enim pluſquam abſurdum eſt: ſed ait non venire, maxime in judiciis bonæ fidei; ut *in l. 1. C. de reſcind. vend.* aſſeritur, bonam fidem deſiderari in contractibus bonæ fidei, nec ideo negatur in contractibus ſtricti juris non requiri. Nec etiam obſtat textus *in dict. l. ſi poſſeſſor 52. ff. de petit. heredit.* nam licet inhoneſte præſtationes in aliis judiciis non veniant, veniunt tamen in petitione hereditatis ex ſpeciali ratione, ne videlicet honeſta interpretatio non honeſto quæſtu poſſeſſori lucrum faciat, ideſt, ne honeſtatis prætextu inhoneſtum quæſtum faciat poſſeſſor. Cujacius *l. 23. q. Papin. in d. l. generaliter:* deinde, quia præſtationes illæ non erant inhoneſtæ petitori, licet eſſent inhoneſtæ poſſeſſori, ut conſiderat Oſuald. *l. 19. comment. Donelli, c. 14. littera H*, poſt quos late agunt de ejus textus interpretatione Hothomanus *de uſuris, cap. 3.* Leothardus *eod. tract. q. 96.* Maſius *l. 2. commun. opin. c. 8.* & nos *in c. inter opera, de ſponſalibus.*

Nec ſecunda difficultas, quam adverſus ſecundum partem 18 Diſſolvitur ſecunda difficultas.
noſtræ concluſionis expendebamus, adverſatur; nam ea conſideratio procedit, quando voluntas contrahentium obſcura eſt, vel ambigua; tunc enim ita interpretari debet, ut valeat potius quam pereat; at in conventione turpi, aut impoſſibili nulla datur ambiguitas: unde nullo modo paciſcentium voluntas, quæ nulla præſumitur in ſimili conventione, interpretari poteſt: difficilius eſt, quod de ſtipulationibus, & ædilitiis dicebamus, præcipue cum affirmet Ulpianus de illis loquens *in l. verum 31. ff. de regul. juris*, verum eſſe, neque pacta, neque ſtipulationes factum tollere; quod enim impoſſibile eſt, neque pacto, nec ſtipulatione poteſt comprehendi. Loquitur enim Ulpianus de illis ſtipulationibus, furem non eſſe, veſpilionem non eſſe, ut facile conſtabit, ſi conferatur ejus inſcriptio cum lege *non impoſſibile 50. ff. de pactis, l. ſi ita quis 31. ff. de eviction. l. ſcilicet 20. l. in l. 44. ff. ad l. Aquil. l. ut ſolet 15. ff. de præſcriptis verb. l. aliud 174. ff V.S.* Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, in hac parte Proculejanos a Sabinianis diſſenſiſſe, & ſententiam Sabini prævaluiſſe, ut conſtat *ex l. verum 31. ff. de regul. juris.* Proculi ratio ea erat, quia promittere ſervum meum eſſe ſanum, ſpectat ad habitum corporis ſervi; promittere non eſſe furem, ſpectat ad habitum animi ipſius: quæ omnia ſunt extra meam poteſtatem, quia corporis habitus & animi voluntas, aut affectiones propriæ ſunt ſervi, *l. 3. C. de heredibus inſtit.* igitur rem præſtatione impoſſibile promittit venditor; quod & conceſſit Sabinus. Sed nihilominus contrarium tenuit optima ratione, docens hæc, ſanum eſſe, furem non eſſe, non eſſe referenda ad habitum corporis, aut animi, qui non ſubeſt alienæ poteſtati; ſed ad qualitatem, ad bonitatem rei, ad juſtum ipſius valorem, adeo ut ſi aliter ſervus ſe habeat, quam promiſſum eſt, præſtet venditor emptori quantum ſui intersit: quod & valido confirmavit argumento; inquit enim apud Ulpianum *in d. leg. verum*, quando venduntur animalia, promittit venditor juxta edictum Ædilium, ea ſana eſſe, recte edere, & bibere: quæ ſtipulationes ſuſtinentur, tamquam eorum bonæ qualitatis, ob quas digna pretio convento cenſentur, *l. 1. §. 1. ff. de ædilit. edict. l. ex empto 11. §. animalium 4. ff. de actionibus empti*, Marcus Varro *lib. 2. de re ruſt. c. 2. cum tribus ſeqq.* Gellius *l. 4. noctium Attic. c. 2.* notarunt plures relati ab Amaya *l. 1. obſerv. c. 13. n. 1.* & ultra illos Cujacius *l. 9. obſervationum, c. 3.* Briſſonius *l. 2. de formulis, prope finem*, Revardus *de auctor. prudent. p. 10.* Durantius Caſel. *l. 1. variar. c. 10.* ergo ut in animalibus bona habitudo corporis promitti poteſt, ita in ſervis, tam reſpectu corporis, quam animi; & ea promiſſione furem ſervum non eſſe, non id agitur, ut factum non factum ſit, ſed continetur, quanti intereſt furem non eſſe: quare paſciſcentes impoſſibile non promittunt, videlicet factum infectum reddere; verum id agunt, ut quanti intereſt, præſtetur, ſi illud vitium emptor in ſervo vendito compererit. Similiter non eſt impoſſibile pactum, ne facias furem, aut fugitivum; quia qui ita promittit, non ſpondet quid impoſſibile, aut factum alienum ſimplex, ſed factum proprium, videlicet ſe non ſolicitaturum ut fur fiat, aut fugitivus, *d. l. non impoſſibile*, ubi omnes Claſſici, Amaya *l. 2. obſerv. c. 13. nu. 9.* Petrus Faber, Revardus, & Gothofredus *in d. l. verum 31.* Pichardus *in §. ſi quis alium, Inſtit. de inutilib.* Nec quod dicebamus de homine mortuo, & promiſſo poſt moram, obſtat; nam licet lumine naturæ notum ſit, hominem mortuum inutiliter promitti, *l. ſi homo 69. l. liber 103. ff. de V.O. l. 21. tit. 11. partita 5. l. ult. ff. de confeſſis, §. idem juris, Inſtit. de inutilibus ſtipul.* docent ultra repetentes *ibi*, Donel. *l. 11. comment. c. 20.* Valentia *l. 2. illuſt. tr. 2. c. 3. n. 20. & 21. & c. 4. ex n. 10.* Suarez a Mendoza *ad legem Aquiliam, l. 3. c. 4. a n. 15.* cadaver enim, ad cujus formam reducitur, inutilis prorſus præſtationis eſt; & in hoc ſenſu nihil eſt, & per conſequens nullius, vel impoſſibilis præſtationis; quia id poteſt dari, cujus poteſt dominium transferri, *l. ubi autem 75. §. fin. ff. de V.O. §. ſic itaque, Inſtituta de actionibus;* docent Donellus, & Valentia *ubi proxime*, Connanus *lib. 6. comment. cap. 4. num. 6.* tamen quando vivus promiſſus fuit ſervus utiliter, vel efficaciter, & poſt moram deceſſit, deberi, & promitti valet; quia propter promiſſoris culpam, qui moram commiſit, perinde habetur, ac ſi ſervus adhuc in rebus humanis ſtaret, & ſic in perpetuum tenetur, *l. nemo, §. ult. l. ſi ex legatis, ff. de V.O. l. quod 5. ff. de reb. credit.* Donel. *l. 16. c. 2.* & fuſe *in tr. de mora:* quæ præſtatio cum ſit pretii, ſive æſtimationis, impoſſibilis non eſt, *l. pen. ff. de vi, & vi armat. l. inter 46. ff. de furtis;* qua

ſolutione accipiendi ſunt textus *in l. ſi ſervum* 91. *§. ſequitur, ff. de V. O. l. fin. ff. de condict. furtiv. l. promiſſor* 23. *ff. de conſtituta pecun. l. qui Sthicum* 5. *l. fin. ff. de confeſſis, l. ſi uſusfructus* 6. *ff. de uſufruct. legato, l. quæcumque* 46. *ff. de O. & A.* Nec tandem ultimum augmentum obſtat, quod expendebamus contra exæquationem illam indiſtincte a noſtro Gregorio factam inter pactum turpe, & impoſſibile negative conceptum; quia certum eſt, pactum turpe etiam negative conceptum, nullius momenti eſſe, ex ratione ſupra adducta: impoſſibile vero negativum, ut *Cælum non aſcendas*, valere; quia hæc conventio neceſſaria magis eſt, quam impoſſibilis, & puram producit obligationem, cum figuram conditionis magis quam poteſtatem contineat, *l. ſi pupillus* 9. *§. qui ſub conditione, ff. de novation.* Unde exæquatio a noſtro Gregorio facta accipienda eſt de pactis turpibus, & impoſſibilibus affirmative conceptis; quo caſu æqualiter invalida ſunt una, atque alia.

19 Exponitur l. ſi quando ff. de oper. liber. Primo Gregorii IX. deciſioni opponitur textus *in l. ſi quando* 3. *ff. de oper. libertor.* ubi proponitur, libertum promiſiſſe duobus patronis operas præſtare: quæſtionis fuit, an teneretur cuilibet ſolvere partem? Et Labeoni placuit, teneri partem ſolvere. Proſequitur Pomponius, & Labeonis ſententiam probat eo exemplo, quia ſi quis promittat operas præteritas, quæ præſtari non poſſunt, obligatur: ex quo textu expreſſe deducitur, promiſſionem rei impoſſibilis valere, ſiquidem impoſſibile eſt operas pro parte præſtare, quæ individuæ ſunt, *l. libertus* 51. *§. 1. ff. de operis libert. l. 1. §. ſed operis, ff. ad l. Falcid. l. in ſtipulationibus* 54. *§. 1. de V. O.* & etiam fateatur Conſultus, operas præteritas deberi, quæ jam præſtari non poſſunt: ergo promiſſio, ſeu pactio quid impoſſibile continens, ſuſtinetur. Pro hujus textus interpretatione ſciendum eſt, quod cum opera diurnum officium ſit, *l. 2. ff. de operis libertor.* & in actu conſiſtat, *l. 1 ff. de operis ſervorum*, neque uſumfructum per omnia comitetur, *l. 2. ff. de uſufruct. legat.* ſed proprio, & peculiari jure cenſeatur, *l. 1. §. ſed operis, ff. ad l. Falcid.* Cujac. *l. 2. Pauli ad edict. in d. l. 1. ff. de oper. ſervor.* & individua ſit, quatenus continet factum tale, quod unico actu non conſumatur; tamen factorum individuorum regulis non æſtimatur, *d. l. in ſtipulationibus*; imo plures operæ promiſſæ, tamquam plures res in genere debitæ, non partibus pro indiviſo, ſed numero dividuntur, & promiſſio operarum ſimilis eſt illis, in quibus genera promittuntur, *d. l. in ſtipulationibus, d. l. libertus* 15. Unde *d. l. ſi quando*, operæ dividuntur non partibus pro indiviſo, ſed numero; & ſi promiſit libertus tantum operam, quamvis non detur diviſio ex parte debentis, tamen commoditas poteſt communicari, *d. l. in ſtipulationibus, §. ult.* Quoad operas præteritas facilior expoſitio eſt, nam cum eo caſu, quo operæ præteritæ ſunt, obligatio ſuccedat ad intereſſe, ſive æſtimationem, *l. ſi non ſortem* 26. *§. libertus, ff. de condict. indebit.* inde & deberi, & peti pars operarum poteſt, ideſt earum æſtimatio. Valentia *to. 2. illuſtr. tract. 4. c. 6. n. 33.*

20 Intelligitur l. ea quæ 57. ff. de donat. inter. Secundo opponitur textus *in l. ea quæ* 57. *ff. de donat. inter*, ubi ſtipulatio, qua uxor promittit, ut ſi divortium ſua culpa ſequatur, aut ipſa repudii libellum mittat, certa quantitate multetur, valet, & ſuſtinetur; & tamen hæc ſtipulatio turpis eſt, cum licet intra metas pœnæ a lege ſtatutæ ſtipulatio defendatur, *l. non eſt* 50. *ff. de pactis*, pœnis tamen legum contenti eſſe debemus, ut probat ab ſpecie textus *in l. ſtipulatio* 19. *ff. de V. O. l. 2. C. de inutilib. ſtipulat.* divertentibus enim ſine cauſa jam certæ pœnæ a jure erant ſtatutæ, quas enumerat Scipio Gentilis *de donat. inter*: igitur ſtipulatio turpis non improbatur. Omiſſis aliis difficultatibus illius textus, quas proponit, exponitque Cujac. *l. 6, reſp. Pap. in eo textu*, reſpondendum eſt, ſtipulationem, de qua ibi agitur, non eſſe turpem, nec pœnam continere, ſed tantum modum a partibus conventum, ut quantitas videlicet donata reſtitueretur, ſequuto divortio mala gratia. Maritus enim tempore donationis non ſimpliciter donavit, ſed paciſcendo, ut ſi ſine cauſa uxor divertiſſet, illi reſtitueretur quantitas donata: qui modus adjectus defenditur, ſicut alius quilibet in traditione rei propriæ, *l. in traditionibus* 48. *ff. de pactis, leg. qui Romæ* 122. *§. Flavius, ff. de V. O. l. 1. & per totum Cod. de donat. quæ ſub modo*: ita illum textum accipiunt Donellus *in l. 19, n. 5. ff. de V. O.* Gentilis *de donat. inter, l. 3. c. 17.*

21 Exponitur l. 1 §. quæ, ff. quarum rerum. Deinde opponitur textus *in l. 1. §. quæ onerandæ, ff. quarum rerum actio non datur*, ubi proponitur, quod ſi patronus a liberto ſtipuletur, ne ipſum offendat, & ſi offenderit, in ſervitutem reducatur, talem ſtipulationem tamquam factam onerandæ libertatis cauſa non valere. Ex quo textu duplex naſcitur difficultas. Prima in hunc modum, non valet ſtipulatio hæc, quia oneratur libertas: igitur quia libertas in eo conſiſtit, ut libertus poſſit offendere patronum. Secunda ex eo, quia pœnis a legibus ſtatutis contenti eſſe debemus, *d. l. 19. ff. de V. O.* igitur hæc ſtipulatio ex alio capite, videlicet quia concepta erat in eo caſu, quo certa pœna a lege conſtituta reperiebatur, improbari debebat. Primæ difficultati reſpondendum eſt, ſtipulationem in eo textu fuiſſe conceptam, ne etiam leviuſcule libertus patronum offenderet, qua ſponſione libertas onerabatur, ſiquidem ob levem injuriam poterat libertus revocari in ſervitutem, ut exponit Oſualdus *l. 16, comment. c. 22. lit. E.* Secundæ difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, pœnam in eo textu adjectam eſſe a jure ſtatutam eo caſu, quo libertus ingratus exiſtens patronum offenderit, *l. 1. C. de ingratis libertis, l. alimenta 6. §. 1. ff. de agnoſcendis liberis*; &

22 Adducitur l. inſulam 15. §. in operis ff. locati. quando ſtipulationi ea pœna tantum adjicitur, quæ a jure conſtituta eſt, ſtipulatio ſuſtinetur, *l. non eſt impoſſibile, ff. de pactis, l. quidam* 131. *ff. de V. O.*

Rurſus noſtræ aſſertioni adverſatur textus *in l. inſulam* 58, *§. in operis, ff. locati*, ubi celebratus fuit contractus locationi, ut domus conſtrueretur, & tempus ad ædificationem præſcriptum fuit, & conventum, ut niſi intra illud opus perficeretur, locator conductori quanti ejus intereſſet, præſtaret. Ob temporis preſſuram impoſſibile erat opus perfici: quæſitum fuit: utrum talis contractus ſuſtineretur? Et reſpondet Conſultus, contractum valere, judicemque debere locatori concedere tempus arbitrio boni viri, intra quod domus conſtrui poſſit. Ex quo textu aperte conſtat, pactionem impoſſibilem, ſeu quid impoſſibile continentem, valere: igitur non recte aſſerimus, pacta impoſſibilia nullius momenti eſſe. Pro cujus textus expoſitione dicendum eſt, in eo textu contractum ſuſtineri, quia tempus præſcriptum a contrahentibus, non ita breve, & impoſſibile judicabatur: quare licet intra illud domus conſtrui non poſſit, tamen juxta voluntatem contrahentium illud actum videtur, ut tempus congruum concedatur: ita poſt Fabrum, & Fulgoſium in eo textu, docent Pichardus *in §. loca, n. 12. Inſt. de inutilib.* Bartholomæus Chæſius *l. ſingul. interpret. c. 11.* Præceptor D. Joſephus de Retes *2. p. de V. O. tr. 4. n. 4.*

Deinde obſtat textus *in l. ſi dictum, ff. de evict ion.* ubi aſſeritur, valere ſtipulationem, per quam evictionis nomine, quadruplum promittitur: quæ ſtipulatio turpis eſt, ſiquidem actio duplæ ex evictione datur, *l. cum fundus* 48, *l. ſi fundo* 54. cum aliis, *ff. de evict ion.* igitur cum majorem pœnam contineat, quam ſtatuta eſt a jure, turpis eſt; & tamen ſuſtinetur: igitur quia ſtipulatio turpis valida eſt. Pro interpretatione hujus textus varia adduxerunt Cujacius *tr. 8. ad Africanum, in l. cum forte* 44. *ff. de action. empti*, Antonius Faber *l. 2. conject. c. 3.* Merillus *l. 3. variantium ex Cujac. c. 26.* Arias de Meſa *l. 2. variar. c. 32.* Sed prædictæ difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, pœnam tripli, ſed quadrupli in eo textu promitti, quia intereſſe evictionis æſtimatum, & taxatum fuit a contrahentibus; licet enim judex ultra duplum non poſſit taxare intereſſe, *l. unic. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt*; tamen partes poſſunt ultra æſtimare. Inde cum dupli taxatio in evictione non proveniat a lege, ſed ex voluntate contrahentium, *l. quod ſi nolit* 31. *§. qui aſſidua, ff. de ædilit. edict.* ideo poſſunt contrahentes aut ſimplum, aut quadruplum evictionis nomine promittere: docent poſt Accurſium *ibi*, Cujac. *l. 16, obſerv. c. 34.* Donel. *in d. l. 19. n. 4. ff. de V. O.* 23 Opponitur l. ſi dictum, ff. de evict ion.

Etiam adverſatur textus *in l. ſed an ultro* 10. *ff. de negot. geſt.* ubi ſupponit Conſultus, valere pactum, ne actione negotiorum geſtorum ob ſumptus impenſos agatur: quæ conventio turpis eſt, cum repugnet naturali æquitati, & ad delinquendum per eam quis invitetur, *l. ex empto* 11. *§. ult. l. bona fides* 50. *ff. de act. l. 1. §. 1. ff. de pactis dotal.* igitur pactum turpe non improbatur. Hac difficultate motus Faber *in ejus rationali*, exiſtimat verba illa, *niſi ſpecialiter id actum eſt, ut neuter adverſus alterum habeat actionem*, Triboniani eſſe, ejuſque inſcitia ſapere. Sed pro ejus textus interpretatione ſciendum eſt, pactum nonnunquam turpe videri, quod revera turpe non eſt, veluti cum quis ſibi dari paciſcitur ob indicandum ſervum fugitivum, *l. 4. §. ult. ff. de condict. ob turp. l. ſolent, ff. de præſcrip. verb. l. falſu* 44. *de furtis*. Paulus *lib. 2. ſent. tit. 31. §. 10.* ubi Cujac. D. Joſephus de Retes *tom. 1. opuſc. l. 2. ſect. 1. c. 11. n. 4.* Similiter nec turpia ſunt pacta, de quibus *in l. utrum* 107. *digeſt. de verb. oblig. l. 1.* juxta veram lecturam Florentinam, *digeſt. de cond. cauſ. dat. l. metum 9. §. ſed licet, digeſt. de eo quod metus cauſa, l. penul. §. ult. digeſt. de donat.* quam integram reſtituerunt ex Paulo *l. 5. ſent. tit. 11. §. fin.* Cujac. *ibi*, Fornerius *lib. 3. quotid. c. 12.* Ita pactum *in d. l. 10.* nullam turpitudinem continet, ſiquidem æqualitatem, æquitatemque reſpectu partium continebat; pactum enim initum fuit, ne ambo, tam directa, quam contraria uterentur actione; quo caſu ex ſententia ipſius Fabri in eodem textu pactum cum æquale ſit paciſcentibus, nullam turpitudinem continet. 24 Exponitur l. 10. ff. de negot. geſt.

Ulterius obſtat textus, *in l. quod ſi locus* 11. *ff. de relig. & ſumptib.* ubi aſſeritur, quod ſi locus monumenti ea lege venerit, ne in eum inferantur, quos jus eſt inferre, pactum ad hoc non ſufficere, ſed neceſſariam eſſe ſtipulationem. Ex quo textu deducitur, ſtipulationem turpem, religioni, & uſui ſepulchrorum contrariam, eſſe validam: igitur ſtipulatio turpitudinem continens non improbatur. Augetur hæc difficultas *ex l. penult. C. de pactis inter emptorem*: ubi in eadem fere ſpecie aſſeritur, ſtipulationem non eſſe neceſſariam, ſed pacto caveri poſſe, ne locus religioſus fiat. Etiam difficilis ex textus ille, dum ſupponit, venditionem loci religioſi valere, cum vulgare juris principium ſit, venditionem rei ſacræ, vel religioſæ non valere, *l. ſi in emptione* 34. *§. omnium, digeſt. de contrah. empt. l. 2. l. locum* 9. *C. de religioſ. l. inter* 83. *§. ſacram, l. continuus* 137. *§. cum quis, de V. O.* Ant. Faber *in ration. ad eum textum*, more ſuo emendat, corrigit, atque ejus verba delet: ſed eo omiſſo, & aliis interpretationibus traditis a Cujac. *l. 10. q. Papin. in l. ſervus* 7. *ff. de ſervis exportandis*, Hothomano *l. 9. obſerv. c. 5.* Merillo *in 50. deciſion. Juſtin. in d. l. ult.* Gedeo *in l. 3. n. 41. ff. de V. S.* reſpondendum eſt, ſtipulationem, de qua in eo textu, non eſſe contrariam religioni, ſiquidem venditor jus ſepulchri qualecumque habuit, tranſtulit in emptorem, ea lege adjecta, ne in ſepulchro inferentur, quos jus erat inferri; quo pacto præjudicari non poterat his familiaribus, qui jus ſepulchri habebant: per pactum igitur ita appoſitum, tantum ipſe venditor, & qui ab eo cauſam habent, privantur ut heredes jure inferendi defunctos in eum ſepulchrum; ut autem alii ex familia priventur jure ſuo, pacto fieri non poteſt, quia nemo paciſcendo, aut legem in contractum dicendo, aliis prodeſſe, vel nocere poteſt, *l. quo tutela* 73. *§. neque, ff. de regul. jur.* Neceſſaria igitur 25 Explicatur l. quod ſi locus ff. de relig.

tur eſt ſtipulatio, ut teneatur promiſſor facere, curareque ne alii jus ſepulchri habentes eo utantur; & tunc cum ſtipulatio facti alieni ſit, magis cautum erit, ſi pœna adjiciatur. Nec obſtat textus *in d. l. ult. C. de pactis*, ubi ſufficit pactum, quia in ea ſpecie pactum adjectum fuit in favorem venditoris: at vero *in d. l. quod ſi locus*, pactum initum fuit in favorem emptoris. Venditor enim promiſit in eum locum defunctum non inferre. Unde eum pactum fuiſſet adjectum in favorem emptoris, & præjudicium aliorum, pactum tantum non ſufficit: at vero *in d. l. fin. C. de pactis*, ex pacto tantum venditori præjudicium ſequebatur, unde pactum ſufficit, nec neceſſaria eſt ſtipulatio. Nec obſtat quod expendebamus de venditione prohibita loci religioſi; nam licet aliqui aſſeruerint, in eo textu non agi de ſepulchro, aut loco religioſo, ſed de monumento, quod ſignificat locum purum, non religioſum factum humatione cadaveris, *l. 2. §. monumentum* 6. *l. monumentum* 4. *digeſt. de religioſis, l. ſi ſepulchrum, C. eod. tit. l. ſi ſponſus* 5. *§. 2. digeſt. de donat. inter*; hæc tamen ſolutio refellitur ex eo, nam ait Conſultus, jus eſſe inferendi in eo: igitur quia jus ſepulchri acquiſitum jam erat. Nec novum eſt, ut ſepulchrum appelletur monumentum, *l. 2. C. quæ res pignori, d. l. ſi ſepulchrum*: ſicut e contrario ſepulchrum dicitur monumentum *in l. quamquam* 4. *digeſt. de aqua pluvia*. Dicendum enim eſt in ea ſpecie locum religioſum venditum fuiſſe, non primo, & principaliter, ſed acceſſorie cum aliis bonis, ut docent latius proſequentes ipſius textus interpretationem Valeron *animad. juris c. 3.* D. Joſephus de Retes *l. 8. opuſc. c. 5.*

TITULUS XXXVI.

De Tranſactionibus.

CAPUT PRIMUM.

a Gregorius *Antonio Subdiac. & Dometiano Abbati, atque Presbyt.* a b *paribus*.

SIcut grave, & plenum vituperationis eſt, inter perſonas omnipotenti Deo militantes, de ſæcularibus negotiis ortam diu *c* controverſiam permanere; ita laudabile, & ſtudio eſt religioſo conveniens, terrenis gratam Deo pacem præferre compendiis, & ex rebus tranſitoriis manſura ſemper charitatis lucra mercari. Et ideo, quia de poſſeſſionibus Fajano, Naſoniano & Labiniano poſitis in provincia *d* Sicilia, territorio Panormitano, de quibus inter Præpoſitos monaſterii ſanctorum *e* Maximi, & Agathæ, quod *f* Lucuſianum dicitur, & e diverſo adminiſtratores Xenodochii in hac Urbe Roma conſtituti, quod *g* Valerii nuncupantur, longa ſe traxit *h* contentio: nunc vero inter te *i* Antonium Subdiaconum noſtrum, memorati Xenodochii Præpoſitum, & e diverſo dilectiſſimum filium noſtrum *k* Dometianum Abbatem, atque Presbyterum prædicti monaſterii pactis intervenientibus ſalubris proceſſit, Deo auctore, deciſio; neceſſe eſt, ut omnis diſcordiæ poſſit occaſio præveniri, ea quæ geſta ſunt, interveniente auctoritate firmari. Proinde per hujus præcepti ſeriem hoc decernendum eſſe perſpeximus, ut omnia inſtrumenta, vel quidquid eſt aliud, quod partibus, quod abſit, ad invicem contra ſe venire cupientibus, quoquo modo vel ex temporis præſcriptione, ſeu aliter opem de lege, aut quocumque privilegio poterat miniſtrare, ſit, ſicut & vos poſcitis, vacuum, & omni virtute caſſatum, & ſola pactorum inter vos nunc habitorum pagina validum, perpetuumque robur obtineat: ſi quid forte incuria, vel imperitia minus firmitatis inſertum eſt, vires pleniſſimæ monitionis, & ſoliditatis ex hac noſtra auctoritate ſuſcipiat, nec ſupereſſe aliquid valeat, unde ea, quæ religioſo ſtudio provide, ut oportuit, ac pacifice terminata ſunt, quocumque tempore quidquam dubietatis incurrant; ſed omnia, quæ in eiſdem pactis tenentur adſcripta, firma, illibata, & ſine aliqua refragatione perſiſtant, quatenus amota penitus totius altercationis materia inter eos, quos charitatis immutabiliter decet manere concordia, nulla queat deinceps litigioſæ contentionis occaſio generari. Pro munitione vero ſupraſcripti monaſterii memorato Dometiano Abbati, atque Presbytero præceptum ſimile dedimus.

NOTÆ.

1 a GRegorius. Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* & reperitur textus hic inter epiſtol. Magni Gregorii *l. 7. epiſt. 27.* ex quo regeſtro textum hunc tranſcribo.

b *A paribus.*) Difficile eſt quid importent verba hæc, quæ etiam reperiuntur apud ipſum Gregor. *eod. l. 7. epiſt. 212.* ibi: *Siagrio, Berthertio, Virgilio, & Deſiderio Epiſcopis Galliarum a paribus.* Et *ep. 39. Romano Defenſori, Fauſtino, Sabiniano Subdiacono, Adriano Notario a paribus.* Sed jam obſervarunt Bignonius *in notis ad veteras formulas, c. 46.* Salmaſius *in obſervatione ad jus Atticum, c. 7.* ea verba ſignificare omnibus æqualiter, & eodem exemplo in eadem epiſtola ſcribi, licet Pontifex tantum cum uno loquatur, ut apud Hincmarum Rhemenſem *ep. 6. c. 28. Zoſimus Pontifex ad Aurelium, & univerſos Epiſcopos per Africam conſtitutos, univerſoſque Epiſcopos per Gallias, & ſeptem provincias conſtitutos, & univerſos Epiſcopos per Hiſpaniam a paribus.* Unde in præſenti Gregorius per eam clauſulam, *a paribus*, ſcribit uno exemplo, & æqualiter omnibus, ac ſi cum uno tantum loqueretur.

2 c *Controverſiam permanere.*) His verbis monet Gregorius, magnam reprehenſionem mereri eos, qui diu in litibus perſiſtunt, & e contrario omni laude dignos eſſe eos, qui amicabiliter lite tranſactione ſopita, ob ancipitem judiciorum aleam, magnaſque moleſtias ab ea receſſerunt; ideo debitores prius amicabiliter interpellandos eſſe potius, quam in jus rapiendos, ſupponitur *in l. quidam* 13. *ff. de ſervit. ruſtic.* junctis Cujacio *l. 18. obſerv. c. 38.* Merillo *l. 3. obſerv. c. 8.* & *in l. debitores* 10. *C. de pignor.* juxta interpretationem Oſualdi *l. 17. Donelli, c. 1. littera B.* facit Caſtro pro P. Q. *Videndum quamprimum eſt, quam minima cum moleſtia tota res tranſigatur, ac incivile eſt hominem ſtatim in jus rapere, cum res forſan amica compellatione, vel compoſitione obtineri poſſit.* Plerumque enim fructuoſius eſt liti cedere, quam litigare, *l. etenim, ff. de minoribus, l. illud* 7. *§. 1. ff. de tributoria*; & commendanda eſt verecundia lites execrantium, *l. 4. §. 1. ff. de alienat. judic.* præcipue in eccleſiaſticis perſonis, quarum officium eſt litem habentes ad pacem revocare, *c. placuit, diſt. 90.* ideoque litigioſi ordinari non poſſunt, *c. 1. §. ecce, 46. diſt.* Accedit, minuendarum litium ſtudium utroque jure eſſe commendatum, *l. 3. §. 1. ff. de receptis, l. 1. ff. de jurejur. l. ult. ff. pro ſuo, l. 1. §. unde quæritur, ff. de novi operis nuntiat. l. quidam* 21. *in fin. ff. de reb. cred. l. properandum* 13. *in princ. C. de judic. cap. finem* 5. *de dolo & contum. c. 2. de re judic.* cum per lites foveantur inimicitiæ, accuſationes, & odia, ut prudenter cenſuit Cajus *apud Tacitum l. 11. annal. circa principium*, non aliter quam per prælia, quibus appoſite a Juvenali *ſatyr. ult.* comparantur.

Nos lenta fori pugnamus arena.

Faciunt Plinius *l. 2. ep. 3. Nos qui in foro, & veris litibus terimur, multum malitiæ, quantumvis nolimus, addiſcimus.* D. Ambroſius *l. 3. de virgin. Chriſtus eſt pax, in foro lites. Chriſtus fides eſt, in foro fraus, atque perfidia.* Senec. *2. de ira, c. 7.* Plura in litium, litigantiumque execrationem congerunt Vultejus *de judic. c. 1.* Bermult. *diſſert. polit. diſſert. 6.* Oſuald. *l. 17. Donel. c. 1. littera C*, Æneas Robertus *l. 2. rer. judicat. c. 16.* Solorzanus *de jure Indiar. t. 1. l. 3. n. 7.* & *in polit. l. 3. c. 31.* & *emblemat. 68.* Noſter D. Joannes de Larrea *to. 1. dec. Granat. c. 4. n. 8.* & *c. 38, & 39.* Bobadilla *l. 3. polit. c. 14. nu. 47.* polite & politice Barclarius *in Argenide, leg. 3. pag. 375.* Valeron *in proœm. de tranſact.*

d *Sicilia.*) Panormitana enim urbs dicitur Provincia Siciliæ, ut dixi *in c. 4. de elect.*

e *Sanctorum Maximi, & Agathæ monaſterium.*) Hoc conſtruxit D. Gregorius in Provincia Siciliæ, in Panormitana diœceſi, Ordinis D. Benedicti, cujus mentio fit apud ipſum *leg. 8. ep. 42. & 43.* aliqua de eo monaſterio tradit Abbas D. Rochus Pirrho *t. 1. in notis Panorm. pag. 63. n. 6.* & *t. 4. pag. 160.* 3

f *Lucuſianum.*) A luco ita dictum; ſicut enim Tuſculanum a Tuſculo, ita & Lucuſianum a luco dictum fuit. Lucus autem eſt nemus arboribus denſum, Deo ſacrum, ubi Gentiles ſuos Deos colebant, *l. 1. & 2. C. de cupreſſis, ex luco Daphnenſi, l. nullus 12. l. privilegia 14, C. de pagan. in Theodoſ.* Virgil. *lib. 1. Æneidos.* 4

Lucus in urbe fuit media lætiſſimus umbra.

Et *lib. 16.*

—— Late arbore opaca.
Aureus, & foliis, & lento vimine ramus,
Junoni Infernæ dictus ſacer, hunc tegit omnis
Lucus, & obſcuris claudunt cum vallibus umbræ,

Lucanus.

Lucus erat longo nunquam violatus ab ævo
Arboribus lucus.

Servius ad Virgilium *l. 3.* ibi: *Lucus nunquam ab eo ponitur ſine religione; quia ibi habitant lares viales, animæ heroum, & piorum.* Plutarchus *in problemat. Cur quod impenditur in ſpectaculis Lucæ vocant? an quod multæ ſunt ſylvæ circa urbem dicatæ Diis, quas appellant Lucos.* Apulejus *in apolog. leg. 1. Nullum in via ejus delubrum, nullus locus, aut lucus conſecratus.* Plinius *l. 12. c. 1. Nec magis, auro fulgentia, atque ebore ſimulacra, quam lucos, & in eis ſilentia adoramus.* Plinius Junior *in panegyr. ad Trajanum: Inter hæc pia mente adire lucus, & occurſare numinibus.* Tacitus *l. 14. annal. Exciſis luci ſævis ſuperſtitionibus ſacri.* Quos damnarunt Patres Eccleſiæ in Concilio Altiſſiod. *can. 3.* ibi: *Nec inter ſentes, aut arbores ſacrivos, vel ad fontes vota exſolvere.* Concilium Nannet. *can. 8.* Bracar. *1. c. 22.* Agathen. *can. 5.* Arelat. *2. can. 23.* Carthag. *can. ult.* in Capitular. Caroli